

Олег Говда

ПЛИВЕ ЧОВЕН — ВОДИ ПОВЕН

Олег Іосифович Говда
Пливе човен – води повен
Серія «Дике поле», книга 2
Серія «Українська фантастика»

http://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=45029093

Пливе човен – води повен:

Аннотація

Життя – що калейдоскоп. Був Петро звичайним студентом політехніки – став козацьким новиком. Жив у третьому тисячолітті – а опинився у середині сімнадцятого століття. Здавалося б, куди більше? Так ні, пустотливій долі і цього виявилось замало. Не встиг Петро звикнути з привільним життям, як потрапив у неволю. Ще й найгіршу з усіх можливих, бо полонили його харцизи.

Розбійники, що не шанують ні Христа, ні Аллаха, а людське життя для них не дорожче за ціну на невільницькому ринку. Що буде далі, чи вдасться йому врятуватися і дістатися на Січ? Куди подівся Полупуд? Що везе туркам розбійницький байдак? Про це та інші події читайте у романі Олега Говди «Пливе човен – води повен», другій книзі циклу «Дике поле».

Содержание

Частина I. Dente lupus, cornu taurus petit (Вовк іклами, бик рогами)	5
Розділ перший	5
Розділ другий	28
Розділ третій	41
Розділ четвертий	68
Розділ п'ятий	93
Конец ознакомительного фрагмента.	100

Олег Говда

Пливе човен – води повен

*«Ой, тії очі темніші ночі,
Хто в них задивиться, – сонця не хоче!»*

І. Франко

Частина I. Dente lupus, cornu taurus petit (Вовк іклами, бик рогами)

Розділ перший

«Козаком бути добре, а моряком – краще...»

Дитячий віршик крутився в голові, як закільцьований файл, дуже точно відповідаючи настрою і краєвиду.

Широка, метрів зо тридцять річка, спокійна, як озеро, неспішно несе невеличкий рибальський човен, ледь-ледь похитуючи його, немов колиску. Ще й шепоче при цьому, ніби кіт на припічку муркоче. Синь, трохи вибілена рідкими пір'їнками хмар – вгорі і внизу. Красота... Тепло, світло і мухи не кусаються.

Подивившись, як я даю собі раду з веслами, Полупуд довго думав, жуючи вус, потім зітхнув і посадовив мене на корму. Довіривши стерно. Правда, перед цим додатково прив'язав його ремінцем до уключини.

Дія супроводжувалася коментарем, що він не збирається ганятися за стерном, через те що у декого руки з дупи ростуть.

Я, звичайно, міг би заперечити проти таких грубих інсинуацій. Руки у мене, як у всіх, до плечей причеплені, але

коли заporожець перебуває у поганому настрої, краще промовчати. Від уїдливих слів корона з голови не впаде, а від щедрого козацького запотиличника – запросто. Особливо у виконанні Василя Полупуда. Навіть разом з головою.

Причина ж для кепського настрою заporожця була вельми поважна. У нас вкрали коней...

Ну, не щастить нам на коней – хоч трісни. Як то кажуть, то сіль в оці, то скалка в п'яті. Але і це ще не найгірше. Зрештою, кінь товар ходовий, цінний. У будь-якому господарстві потрібний... Загалом, сам в руки проситься. Значно гірше те, що коней викрав Олесь.

Василь як дізнався, аж обличчям потемнів. Ще б пак, ми того пущівірінка, як сирітку, байбуза, посеред чистого поля на кургані знайшли. Обігріли, нагодували, дали притулок, а він нам таку підлість влаштував. Та я б його за це власними руками...

До речі, про руки. Саме вони і вручили Олесеві поводи. Вчора вечором. Всі вже спати лягали, коли він підійшов і каже: «Не можу заснути в курені. Весь час здається, зовні хтось зачаївся і мене підстерігає. Піду, Петре, назовні ляжу. Хоч підскакувати кожну мить не треба».

Узяв сідло, пітник і вийшов. Пошарудів там, влаштовуючись. Через якийсь час знову заглянув.

– Не йде сон?

– Ні-і... Дай зброю, відведу коней до річки. Напою і скупаю...

– Не можна ж вночі.

– Ти про русалок? – хмикнув Олесь. – Не хвилюйся. Мене не зачеплять... – і швидко пояснив: – Річкові дівчата кінського поту не люблять. Близько не підходять.

Чуже бажання добровільно потрудитися задля загального блага завжди знаходило відгук у моїй душі. Тим паче, ця робота чекала зранку на мене. Так що я без жодних сумнівів мерщій видав Олесеві все необхідне і, незважаючи на прийняте рішення зав'язати тісніше знайомство з дещо дивакуватим хлопцем, в помічники не набивався. Після вчорашніх турбот і пригод зайва година сну була важливіша. Та й Олесь нікуди не дінеться. Наговоримося ще... А от він вирішив інакше.

– Старий я дурень... – зітхнув Полупуд. – Бачив же, що хлопчині, як під хвостом горить, так на Січ рветься. Але думав, що це він усе ще з неволі тікати продовжує. Таке часом трапляється з тими, хто з полону врятувався. Їм здається, що ще не досить далеко втекли, і погоня ось-ось наздожене. Думав, серед такої кількості козаків хлопчина відчує себе у безпеці і заспокоїться. А воно, бач як вийшло... Не догледів.

Бажаючи розігнати смуток, Василь взявся за весла і погнав човен з такою швидкістю, що вода аж спінилася. Я думав, запорожець розігріє кров і вгамується, але Полупуд навіть не думав збавляти темп. Загрібав, як найнявся...

Про те що Олесь пропав разом з кіньми, дізналися ближче до сніданку. Табун пасся в стороні від табору, а за хлопцем

ніхто умисно не наглядав. Тож відкрилося все аж як вартові змінилися і хтось із козаків насмішкувато поцікавився, чого це ми своїх кобил окремо тримаємо?

Бачачи, що Полупуд не розуміє про що мова, вартовий додав, що бачив, як Олесь на інший берег з кіньми переправлявся. Але не затримував, думав, що Полупуд сам джуру кудиś відправив, і тривогу піднімати не став. От тоді я і пригадав учорашню розмову.

Загалом, Олесь розрахував усе точно. Ми його ні в чому не підозрювали, а іншим до хлопця і поготів не було жодного діла. Незрозуміло інше, – якщо він справді на Січ подався, то чому таким дивним чином? Адже ми теж туди збиралися. Хотіли тільки сотника Сороку дочекатися.

Що може гнати хлопчину в кіш з таким нетерпінням? За допомогою поспішає? Куди і кому? Сам же казав, що людолови всіх убили. А якщо ні, то чому в Трясила козаків не просив? Десяток досвідчених і добре споряджених воїнів – доволі грізна сила. З півсотнею ординців цілком здатні самотужки впоратися. А сотню з обозом – затримати до підходу Сороки.

До речі, про сотника. Хотіли чи ні – а тепер уже при-йшлося чекати. На щастя, недовго. Мічений правду сказав, трохи ближче до вечора Сорока з'явився. З трьома десятками козаків. Про що вони з Полупудом тлумачили, я не чув. Але закінчилася розмова тим, що нам видали один із човнів, що були на заставі...

Так що тепер, по воді, ми навіть швидше за Олеся до Базавлука доберемося... Ось і питається – чого зірвався? Лишень гірше зробив. Яка б потреба його на Січ не гнала, конокрадів ніде не люблять. На що ж розраховував? Чи справа така пильна, що власної голови не шкода?

Ні, нічого не сходиться. Чим довше сушу голову, тим більше заплутуюся. І знову згадується надивовижу чиста шия і зап'ястя без слідів оков у колишнього невільника.

– Я ось що запитати хотів... Ти не звернув уваги, що на тілі хлопця жодних слідів ув'язнення не було?

– Сліпий я, чи що? – в такт руху весел, розмірено відповів запорожець. – Ти правило рівніше тримай. На середині течія сильніша.

За роздумами я й не помітив, що річка помітно прискорилася. Навіть без зусиль козака, береги пропливали набагато шустріше. Та й шум посилювався. Наче десь неподалік швидкісний автобан проходить.

Про причини Полупуда питати не став. Не дитина. Два і два скласти можу. Зрозуміло, що це вже Дніпро чути. Ще трохи і притока винесе нас на основне русло. От тільки нам з ним, на жаль, не по дорозі. Базавлуцька січ теж у плавнях, по інший бік ріки. Так що Дніпро доведеться навскоси проскочити. І чим швидше, тим менше потім вертатися... Тому Василь і сів на весла. Але, поки до боротьби з течією не дійшло, є час поговорити.

– А що ж не говорив нічого? Хіба не підозріло, що людо-

лови хлопця не зв'язували?

– Трапляється і таке... – пробурчав козак. – Коли хлопча гарненький, його окремо, разом з дівчатами тримають. Розумієш?... Ну, і поводження інше.

Чого тут не зрозуміти. У толерантному суспільстві зріс, бодай його качка копнула. Власне кажучи, мені байдуже кому з ким веселіше жити, але... як то говориться, є нюанс.

– Я й не хотів хлопця конфузити, – продовжив Полупуд. – Тим паче, перед козаками. Клеймо поставити багато розуму не потрібно, а змити – навіть кров'ю не завжди виходить... Ну, годі лясати точити. Зараз нас на плесо винесе... Гляди вперед і прав он на ту скелю... Бачиш? Яка на ведмежу голову схожа! – Василь напівобернувся і хитнув підборіддям, вказуючи напрямком.

– Бачу.

– Чудово... Круто не забирай. Дніпро тільки здається тихим, а хвиля сильна. Переверне човен і ойкнути не встигнеш...

– Зрозумів... – хотів ще додати, мовляв, не турбуйся, все зроблю як треба, але увагу прикував до себе великий човен, що зненацька вигулькнув з-за вигину. Прапора, вимпела або яких інших розпізнавальних знаків на ньому не було. А хоч би й були – я однаково на них не розумівся.

– Василю, дивись! – тицьнув пальцем. – Це чайка? Так?

Полупуд, що сидів спиною вперед, швидко глянув і хитнув чубом.

– Ні, Петре. То не бойове судно. Байдак купецький. Бачиш, як низько сидить? Замалим хвилю бортом не черпає. Жадібний купець... Багато вантажу взяв. Як тільки через пороги переправилися? Чи вже на пониззі довантажували? Та, Господь з ними... швидко йдуть, поспішають. Навіть вітрило підняли. Ми ще й на середину не впливемо, як повз проскочать. Забудь. Не відволікайся... Тримай рівніше. Бачиш, нас зносить...

Справді, щойно притока винесла човен на плесо, як Дніпро не забарився показати силу. Підхопив легке суденце, немов шкаралупу, і поніс. Василь налягав на весла, я ж намагався тримати рульове весло так, щоб йти навскоси.

Боротьба з річкою потребувала всієї уваги і сили, тож стало не до розглядання чужого судна. Пливуть люди до моря, ну... і шовковою скатертиною дорога. Головне, розрахувати швидкість так, щоб не зіткнутися.

Це тільки здається смішним... Мовляв, річка широка, з берега на берег стрілу не перекинеш... А насправді, якщо вже у моєму світі літаки примудряються зіштовхуватися – то краще гав не ловити. Береженого і Бог береже.

– Суши весла! Пропустимо купця... – скомандував я, оскільки Василеві весь час озиратися було незручно, а байдак накочувався вельми споро. Весла, вітрило, течія... Це не лебідь, рак і щука. Тут запряг в одному напрямку тягне.

Полупуд втягнув весла і обернувся, цікавий подивитися зблизька на купецький човен. Я ж правив веслом так, щоб і

човен не знесло сильно, і байдак пройшов повз нас, не ближче ніж за п'ятнадцять-двадцять метрів.

– Слава Ісусу Христу! – прокричав Василь, коли ніс байдака майже порівнявся з нами. – Звідки і куди прямуєте, панове? Якщо не таємниця велика...

– Зверху вниз за течією... – жартівливо відповів хтось. Після чого додав серйозніше: – Слава навіки Богу нашому! У Ачі-Кале¹ правимо. Кажуть, нині там хорошу ціну на пшеницю дають. Саранча і в цьому році не дозволила голомозим урожай зібрати... на пні всі хліби стерла. Від Бахчисарая і аж під Перекоп – чорна земля. Як зорано.

Начебто нічого такого надзвичайного і не сказав, сарана на Туреччині діло звичне, але Василь чомусь втратив інтерес до розмови. Махнув знехотя, мовляв, бувайте і відвернувся.

– Крук! Ти бачиш хто це?! – закричав хтось у наступну мить таким голосом, наче йому жару за халяви сипонули. – То ж Полупуд! Щоб очі мої тріснули!

Голос цей для запорожця мав був знайомим, оскільки Василь пригнувся, немов перед стрибком і схопився за весла. Потім підхопився на ноги, небезпечно хитнувши човен.

– Втече! – продовжував рвати горлянку невідомий.

– Ні, не цього разу... – відповідав хтось спокійніше. А у наступну мить гримнув постріл. Човен хитнувся сильніше, і Полупуд зник. Разом з веслом...

Я в заціпенінні відпустив кормило, обіруч вчепився в борт

¹ Очаків (тур.).

і, не відриваючи погляду, дивився на річку, чекаючи, що голова козака ось-ось з'явиться на поверхні. Але час спливав хвилина за хвилиною, а запорожець не виринав. Занадто довго, навіть для такого відмінного плавця, як Полупуд.

— Як же так? Ні, цього не може бути... — облизав пересохлі губи, подивився на купецький байдак і побачив націлене дуло мушкета. Навіть з десяти метрів воно здавалося величезною чорною дірою, здатною засмоктати весь світ.

— Гей, хлопче! Якщо теж не хочеш піти раків годувати, стрибай у воду і пливи до нас. Обіцяю, залишимо живим. У Ачі-Кале не лише збіжжя, але й невільники в ціні... Ну, чого завмер? У шаровари зі страху наклав? Нічого, поки допливеш — виполощеш. Ніхто й не помітить.

Гучний регіт був останнім, що я почув, перш ніж дніпровська хвиля підгадала слухну мить, розвернула човен поперек течії і одним дужим поштовхом перекинула його. Змахнувши руками, я полетів у воду, і хвилі зімкнулися над головою, наче завіса впала.

Помирати не хотілося категорично. Абсолютно і цілком. Всіма фібрами або що там у душі є. Якого дідька?! Я не герої, що грудьми на амбразуру, і не камікадзе, та й взагалі — це не мій світ. Чому я повинен отак безглуздо загинути? Пропастися ні за цапову душу!

О-хо-хо... Яюсь негарно виходить. З переляку чи від несподіванки мене так плющить? Боягузством не те що віддає – смердить за версту, як недільним стервом. Треба для виправдання інше щось придумати, якщо не шляхетніше, так хоч благозвучне. Нехай і для внутрішнього використання, але чого хорошого в тому, що сам від себе носа вернути будеш?

Ой! Згадав! Є причина! Є! Мені ні в якому разі не можна вмирати. Адже тоді ніхто не дізнається про тих бідолах, що залишилися зимувати в плавнях. Якщо Полупуд загинув – я єдиний, хто може привести жінкам допомогу. Так що я тепер належу самому собі і повинен вижити за будь-яку ціну!

Полегшало? Не надто... Але, як робоча версія, годиться. Тим паче, часу вигадувати щось інше все одно немає. Пара сильних рук вхопила мене за сорочку і втягла в байдак, немов куль. Яким я, про всяк випадок, намагався прикинутися. Не зумів...

Рятівникам якість гри не сподобалася і нагородою за фальш став міцний стусан під ребра.

– Ану, вставай! Бач, розлігся, як панянка!

Після чого я був поставлений на ноги і нагороджений ще одним чутливим стусаном у живіт. Аж подих забило.

– Гляньте, як повітря ротом хлипає! – заіржав хтось. – Чисто карась... – і продовжив уже без сміху: – Гей, карасику... Ти хто такий? Звідки Полупуда знаєш? Та не бреш. Вогнем катувати станемо!

– Не знаю я його...

Спробу відхреститися від знайомства з Василем не за-
рахували. І на підтвердження цього негайно прилетів міцний
потиличник. В тому сенсі, що у голові загуло, як у церков-
ному дзвоні. Коротка пауза і ще разок – тепер в інше вухо.

– Христом Богом клянуся! – заволав я, намагаючись уник-
нути продовження. – Перший раз його на Микитин-ській за-
ставі побачив.

Устиг. Більше мене не били. Ким би не були ці люди, але
Дніпро вони знали. До того ж не могли не бачити, звідки наш
човен йшов. Хоча б напрямом... І що на тій протоці стоїть
козацька застава, теж відали. Значить, я і про все інше міг
не брехати. Ну, а до того, хто правду каже, і ставлення інше.

Мене штовхнули в груди, примушуючи сісти на якийсь
куль. Але я не очікував подібної люб'язності, тож позадку-
вав, перечепився за нього і повалився навznak, ухитрившись
добряче прикластися потилицею об фальшборт. Так що на
якийсь час знову випав з реальності.

– На заставі, кажеш? – на той час як дзвін у голові вщух
і разом з ним зникли різнобарвні плями, що калейдоскопом
крутилися перед очима, розмовляти зі мною залишився тіль-
ки один з незнайомців. На вигляд типовий пірат. Одноокий,
з пов'язкою, що закриває ліву порожню очну яму, велики-
ми циганськими сережками у вухах, – тільки на гладко по-
голений і засмаглий до кольору мореного дуба голові замість
бандани – козацький оселедець.

Я необачно кивнув, і калейдоскоп знову закрутився. Потім мене занудило і я довго, зі смаком блював за борт. Судячи з симптомів – щонайменше струс сірої речовини, яку ще називають мозком. Цікаво, якщо мозок вмістилище розуму, то чому речовина «сіра»?

– Я поставив питання... – нагадав про себе «пірат». – Чи тобі вухо відрізати? Щоб краще чув...

Логіка в його словах навіть не ночувала, зате загроза аж дзвеніла.

– Так. На Микитинській заставі. Вчора.

– Угу... І чия сотня там зараз у дозорі?

Перевірка чи допит? Втім, я ж не паролі і явки зливаю, а всього лише ім'я сотника назвати повинен. Навряд чи це головна козацька таємниця.

– Андрія Сороки. Так козаки говорили... Сам я сотника не бачив.

Схоже, відповідь «пірата» задовольнила. Оскільки ні погроз, ні репресій за цим не настало. Зате мене почало трусити... Та так, що аж зуби клацали. Не знаю, наслідок струсу чи тривалого перебування в далеко не теплих дніпровських водах, плюс рясне поглинання останніх... а може, просто зі страху, як прийшло розуміння, куди я вляпався на цей раз... Але колотило мене не по-дитячому.

– Самого як звати?

– П-пе-т-тро.

– На, Петре... Ковтни... – «пірат» простягнув флягу. –

Зігрій душу. От, як тебе прихопило. Того й гляди, копита відкинеш.

Напевно, слід було подякувати, але у мене зуб на зуб не попадав. Легше було язика відкусити, ніж виразну фразу вичавити. Вхопився за флягу обома руками і приклався до шийки. Тільки забулькало... Ні смаку, ні запаху я не розібрав. Одне лише відчував, як з кожним ковтком по стравоходу, а потім і по жилах розливається тепло.

– Добрий молодець, – знову розсміявся хтось. – Як дитя до цицьки присмоктався. І не шкода тобі, Круку, ракії? При нинішніх цінах на невідьників така фляга дорожче раба коштує.

Розуміючи, що у мене зараз заберуть посудину здоров'я і щастя, я зробив ковток побільше. Не розрахував і закашлявся...

– О, через вінця пішло... – констатував Крук і... як я не чіплявся за неї, відібрав флягу. Але говорив при цьому не зі мною, а зі своїм товаришем.

– Ось поясни мені, Пешто, чому так виходить, що у мене око одне, а бачить краще, ніж твої два?

– Справді? – хмикнув той. – І що ж такого важливого воно розгледіло?

– Ти ж допомагав мені парубка з річки витягати. Невже нічого не помітив?

Розуміючи, що питання поставлено неспроста, Пешта помовчав трохи, пригадуючи, що міг бачити, але відповів нев-

певнено:

– Ні-і, нічого особливого. Звичайний русин. Та ще й худючий... Таких на ринку пучок за гріш віддають. Все одно довго не протягне. І то, якщо попадеться добрий господар і тримати буде в будинку чи при худобі.

– Істинно сказано... – глузливо відповів Крук. – Не той сліпий, у кого очей немає, а той – хто дивитися не вміє. Скажи, Пешто, як часто зустрічалися тобі русинські хлопці такого віку з настільки чистою шкірою, ніжними, як у панночки, руками. А головне – рівними, білими зубами? І щоб все водночас...

Пешта явно не відрізнявся швидкістю мислення, тому його випередив інший голос.

– Думаєш, отамане, то шляхтич?

– І не нижче княжого стану, – впевнено відповів Крук. – Не знаю, за яким бісом цього панича на Низ занесло, але про те, – що в Московії або Польщі в нього чи близької родини сіл більше, ніж у цигана вошей, – готовий битися об заклад з ким завгодно. Гей! Петре! Ти мене ще чуєш? Хоч кивни, що я вгадав, якщо говорити не в силах.

«Кивнути? Чому ні, якщо хороша людина просить? Мені не шкода... Хоч двічі. Нехай і йому приємно буде. Як мені зараз. Який він славний, цей Крук. Добрий, гостинний... І, головне, так вчасно нагадав пораду Полупуда. Що маю казати, якщо потраплю в полон. Бідолашний Василь... Як не втік від смерті, а все ж вона наздогнала. У самому несподіва-

ному місці. І я знову залишився один-однісінький у цьому жорстокому і чужому мені світі... Ех, Василю, Василю. На кого ти мене покинув?»

Я важко зітхнув, повалився на бік і спробував згорнутися калачиком.

– Та зажди ти спати! – такий поворот Круку не сподобався.

Пірат безцеремонно схопив мене за плечі, струснув і спробував посадити. Але як тільки прибрав руки, я знову спробував лягти.

– Ну, ні! – розсердився розбійник і міцно струснув мене. – Почекай! Зараз поспиш вволю. Дай відповідь лиш на одне запитання!

Цей прийом я знав. З телевізора. Бранцю не дають спати, і той, щоб припинити тортури і хоч трошки подрімати, починає говорити все, що кати хочуть почути. Мені таїти було нічого, в правду все одно ніхто не повірить, тож зробив зусилля і розплющив очі.

– Ось і добре. Скажи, Петре. Навіщо ти на Січ їхав?

«Знайшов що спитати. А й справді, навіщо? О! Згадав!

Василь говорив, що з мене кошовий отаман вийде. Або хоч генеральний писар».

Здається, непомітно для себе, я промовив це вголос, тому що байдак буквально потонув у дружному реготі.

– Заткніться, йолопи... З чого регочете? Чоловік, який знається на грамоті, скрізь потрібен. А вже на Низу, де ли-

ще один на сотню власні пальці порахувати здатний, такому грамотію проста дорога в старшину. Так що не помилився я... І ось ще що скажу. Щоб мені більше жодної чарки рації не випити, якщо цього панича ми не продамо туркам щонайменше за сто цехінів! Ось таке моє слово. Тож налягайте на весла, хлопці. Щойно частка кожного з вас стала більшою принаймні на пару золотих.

Скрипить так, немов я всередині величезного, сто років не мащеного воза. Сиро, аж зуби ниють. Очі відкриватися не бажають, а в роті немов бульйонні кубики жував. Задоволення ще те, однак міняти шило на мило, тобто повертатися в реальність, хочеться ще менше.

Загалом, нагадує літні ранки на турбазі «Сонячне» на Арабатській стрілці. У досвітні години такий холод псячий, що зуб на зуб не потрапляє. Тремтиш, як цуцик, під тонесеньким простирадлом (ну, а звідки тепліші покривала, як вдень термометр нижче «+30» не опускається?), а вилізти і вдягнутися лінки. Бо там, назовні, ще холодніше... Балкон я звечора зачинити забув, чи що?

О-хо-хо... Все проти мене. Є на світі сила незборимої дії, що будь-якого підніме, краще сигнального горна або трубного гласу. І якщо не хочеш згадати щасливе дитинство, зокрема – мокрі пелюшки – зад від ліжка відірвеш.

Праворуч у мене тумбочка. Треба покласти на неї руку і, вже знайшовши точку опори...

Не зрозумів? А куди вона поділася? Просив же батьків мої речі не чіпати і меблі не переставляти.

Стоп! Які батьки? Вони що, вночі приїхали з села і насамперед кинулися порядок наводити? Дурня... А навіть як би так, то чому я нічого не чув? Начебто, вчора на спиртне не налягав. Та й в барі не засиджувався. Скоренько познайомився з цією... як її?... Даша? Катя? Згадав... Аня.

Твою дивізію! Наявність голої дівичі в ліжку ненаглядного і «сама скромність» синочка могла маму і до інфаркту довести.

Квапливо помацав ліжко лівіше, але і під цією рукою також виявилися якісь дошки. Холодні і неприємно слизькі на дотик.

Так що тут відбувається, врешті-решт?!

Підкоряючись наполегливій вимозі організму, приклав зусиль, і повіки розсунулися, а я побачив над собою похмуре, затягнуте хмарами небо. І тріпочуче вітрило.

– О, схоже, панич прокинувся... – пролунав поряд, але поза зором, неприємний, хрипкий голос. – А ще кажуть, ніби шляхтичеві для міцного сну треба не менше трьох перин підстелити. Чуєш, Круку! Може, помилився ти? І ніякий він не княжич?

– Горня ракії кого хочеш приспить... – пробурчав у відповідь уже знайомий голос. А пам'ять, що поволеньки повер-

талася, послужливо нагадала про одноокогого «пірата». – Чити, Хрипуне, вже забув, як кілька днів тому на купі гною за шинком спав?

Дружний регіт підтвердив, що такий казус з власником хриплого голосу дійсно траплявся. Втім, той і сам не заперечував, бо відповів цілком добродушно.

– Я ж не про себе... І гнойова купа ще не найгірше місце, де мені доводилося ранок зустрічати. Гей! Барило! Пам'ятаєш Бахчисарайський зиндан?

– Щоб він згорів... – приєднався до розмови ще хтось. Голос долітав здалеку.

– Земля і гноївка не горять... – каркнув у відповідь Хрипун. – Це ж там я свій нинішній голос здобув. А до цього кращим співаком у Звенигороді вважався. На свята в церковному хорі співав. Ех... – зітхнув голосно. – Те-пер-то мені в храм дорогу заказано. Стільки нагрішив, що навіть якби захотів покаятися, все не пригадаю.

Краєм вуха прислухаючись до розмови, я пригадав усе, що трапилося зі мною раніше. І потрапляння в інший час, і козака Василя Полупуда, і наші з ним пригоди. А також ту скорботну мить, коли для запорожця вони закінчилися... назавжди. А для мене стали значно неприємнішими.

– А ось ми у панича запитаємо... – вирішив звернутися до мене за допомогою Крук. – Мабуть, учений краще в цьому розуміє. Гей, Петре! Чуєш, що питаю?

Навіть якщо б і чув, з відповіддю довелося б зачекати. Ор-

ганізм, що остаточно прокинувся, так рішуче зажадав полегшення, що я аж застогнав. Жваво схопився на ноги... Застогнав ще раз від пекучого болю, що блискавицею прострелив голову... Але рятівний борт був поруч, залишилося тільки шаровари припустити.

О!.. Райська насолода...

Разом зі шлаками з організму вийшла і слабкість. Стало не так гидко на душі, та й в голові трохи прояснилося.

Іржання десятка луджених горлянок, що супроводжувало процес очищення, навело мене на думку, що чоловічий колектив далекого минулого нічим не відрізняється від тих компаній, у яких мені доводилося бувати раніше. У далекому майбутньому... І, поки мене не почали бити... і навіть не зв'язали, треба набирати очки. Ставати, якщо не своїм, то хоч не ворогом чи порожнім місцем.

Привів одягу в порядок і повернувся обличчям до човна. Однощоглове вітрильне судно. Полупуд сказав – купецький байдак. Вісім лав. На кожній по парі веслярів. Жилаві, «в'ялені» тіла. М'язи, сухожилля і ніякого жиру. Шкіра дублена. А обличчя... Матусю рідненька! Будь-яке вночі побачиш – загикуватися почнеш. Яке хочеш каліцтво чи рубець від поранення придумай, придивися і знайдеш.

Тим паче, треба пристосовуватися. Так що нічого тягнути, відразу заходимо з козирних.

– Байку хочете послухати?

Байка – це святе. Будь-яка дорога – насамперед одно-

манітність і нудьга. Плюй на долоні та веслуй. Веслуй і плюй... Он як очі заблищали. Немов у псів, що варену кістку занюхали. Але я на них не зважаю, дивлюся тільки на одного. Чекаю його дозволу. Тим самим підкреслюючи владу Крука і старшинство.

Здається, оцінив. Хмикнув значущо і кивнув.

– Можна і послухати. Сподобається – дам похмелитися. Ні – п'ять батогів отримаєш.

Я на таке доповнення не розраховував, але відступати пізно. Та й ризик мінімальний. Щоб студент четвертого курсу не знайшов цікавої історії для банди річкових піратів із замшілого середньовіччя? Тим паче, що за сюжетом і ходити далеко не треба.

– Якось іудей, татарин і... козак...

Перш ніж вимовити останнє слово, я трохи напружився. А раптом, вони з тих, хто козаків і на дух не переносить?

Але нічого, жоден не поморщився. Нормально сприйняли. Мабуть, козак – це не тільки той, хто на службі чи Січі, а взагалі – стан людей вільних. Ну, правильно. Бандит, розбійник, харциз – це ж не самоназва. А образливе прізвисько, кличка. Самі себе вони якраз козаками вважають. І тих, хто по інший бік паркану, ненавидять приблизно так само, як пси бездомні – дворових Сірків та Куцих.

– ...зійшлися в шинку, розговорилися і почали сперечатися про те, що ж воно таке справжнє, безмірне щастя... іудей,

ясна річ, про гешефт з порносом², при якому можна стільки заробити, що на весь вік вистачить і собі, і дітям, і внукам, заторохтів. Татарин – про табуни скакунів чистокровних, про гарем з юних одалісок, по одній з усіх країн світу, торочить. Про палац казковий і сад з фонтанами. Загалом, кожен свою мрію нахваляє, та інших переконати намагається. А козак мовчить, хмуриється та знай з глечика в горнята підливає. Час сперечаються, другий... І ось піднімається з-за столу іудей. Мовляв, перепрошую, треба вийти. Але козак силоміць садовить його назад і наливає знову.

– Зачекай, пане Іцхак. Встигнеш. Так мене твої слова пройняли, що я майже повірив. Треба за це випити! Інакше мрія не збудеться...

Випили. Тепер піднімаються вже обидва. І іудей, і татарин. А козак, як і раніше, не відпускає.

– Стривай, Ахметка! Повірив я тобі. Аж навпіл розриваюся. Не можу вибрати, чиї слова солодші. Давай за твоє щастя теж по ковтку. Бо інакше вийде, що ми тільки за іудейське щастя пили. Значить, Іцхак переміг.

Переконав. Посадив. Випили ще по одній. З-за столу не те що підхоплюються, злітають. А козак назад тягне.

– Гей! Гей! Шановне панство! Не гарно чините! Не по-товариськи. Я за вас пив? Пив. А ви за мене відмовляєтеся?

Як же так? Виходить, що у козака взагалі ніякої долі-талану немає? Образити хочете?

² Прибуток (ідиш).

Ображати козака в хмелю ніхто при здоровому глузді не стане. Але тільки сідати вже не стали. Стоячи випили. І як вимело обох на вулицю. Тільки двері грюкнули.

Козак слідом вийшов. Дивиться, іудей і татарин поряд під деревом прилаштувалися, справляють малу нужду і аж стогнуть.

– О, Аллах! Як добре!

– О, Яхве... Азохен вей.

Підійшов, встав за плечима і питає:

– Ну що, бусурмани, христопродавці, тепер знаєте, що таке справжнє щастя? Ось і радійте життю. А то розмірялись – золото, одаліски...

Дружний регіт веслярів завершив байку, а нагородою стала вже знайома фляга Крука. І шмат коржа.

– Тримай, паничу. Заслужив. Гарна байка. Правдива... Саме таке воно – щастя наше. Сьогодні пан, а завтра – пропав. Тільки не налягай, не налягай. Сп'янієш – викину за борт. Говорити з тобою хочу. І вдруге чекати, поки ти проспишся, не маю охоти.

– Спасибі... пане отамане... Я зовсім трішки. А то в душі, як коні ночували.

Схоже, дебют пройшов вдало. Поять, годують... Все ще не зв'язали. А це збільшує мої шанси. Головне – не поспішати. Дивлячись на регочучих річкових піратів, я ні секунди не сумнівався, що як доведеться, з таким же веселим сміхом вони стануть здирати з мене шкіру або катувати вогнем. Я

не китаєць, чекати поки повз пропливуть трупи ворогів не стану, але і втікати треба теж вчасно. Так, щоб не спіймали. Упевнений, Василь порадив би те ж саме.

Розділ другий

Чудесний, величний Дніпро... Якщо погода тиха. А от сьогодні видалася не найліпша. Поки я приходив до тями, плів небиліці і похмелявся, хмари остаточно домовилися між собою, заключили союз і стали наповзати на сонце щільною лавою. Вітер теж прийняв їх сторону і ніби із засідки виплигнув. Вдарив у вітрило з такою силою, що аж щогла застогнала, а ванти задзвеніли, немов струни.

– Пресвяті угодники, – перехрестився керманич. – Круку! Треба до берега приставати. Перечекати негоду.

– Ти чого, Тіпуне? – здивувався отаман. – У перший раз чи що? Звичайна гроза. Побухикає та й вгамується. Вітрило спустимо і все. Чого час гаяти? І так повземо, як равлики.

– Бачив я різне, – погодився керманич. – Та не з таким вантажем. Бачиш, Славута хвилюється. Перехлесне через борт, і все – підемо раків годувати, тіпун мені на язык. А хто впливе – того Іскандер-ага на палю застромить. Адже вантаж точно на дно ляже.

– Про це я не поду... – почав було Крук і замовк. Зрозумів, що отаману не пристало дурнем виглядати. – Умовив. Повертай он до тих заростей вишняку... Заодно і пообідаємо. Раз такий випадок підвернувся. Щоб потім вже до самого Очакова не зупинятися.

А погода тим часом псувалася з кожною хвилиною.

Річка вже потемніла, немов вбирала в себе свинцевий тягар хмар і пінилася бурунцями. Хвилі накочували рідше, але кожна наступна була трішки вищою за попередню і вдаряла голосніше, обдаючи бризками тих, що сиділи з навітряного боку. Того й гляди, дотягнеться до краю фальшбору.

– Ану, хлопці, не лови гав! Правий борт упівсили. Лівий – наляжемо. Не спати, бісові діти, щоб в пеклі не прокинутися! Тіпун мені на язык!

Керманич, схоже, мав величезний досвід, оскільки важкий байдак поплив до ближчого берега так прудко, немов з гірки котився. І хвилі та вітер, що набирали силу, не заважали йому в цьому, а лише підштовхували.

Зате тепер об'явилася інша небезпека – наскочити з розгону на мілину або прибережне каміння. При такій швидкості і явному перевантаженні човен якщо не розіб'ється в друзки, то засяде намертво. І однаково затоне, бо річка не відпустить здобич – розіб'є, розшарпає непорушне суденце.

Гм, отже заразна штука... Недарма кажуть, що спільні тривоги об'єднують.

Мені яка різниця? Навпаки, радіти повинен затримці. Адже в кінці шляху нічого хорошого не буде. А поки пливемо, ще є шанс... Так що годі витріщатися на берег, а поки нікому до мене немає діла, треба роздивитися – може, побачу щось помічне для втечі? Не зібрався ж я й справді в Туреччину на ПМЖ? Там зараз зовсім не Європа... Ататюрк фески ще не відмінив. І нічого, крім рабського нашийника, мене там

не чекає.

Ну що, роздивився? Легше стало? Лантухи та тюки... Ретельно упаковані і обв'язані товстими мотузками. Десяток великих бочок... Літрів на двісті, не менше. Я б помістився. Ще плетені з лози кошики. Теж доволі великі... Але вже не так ретельно упаковані. Мабуть, там менш цінний вантаж. Або – повсякденні запаси. Типу, провізії. Тому далеко і не ховають. І все, більше нічого. Ні гвіздка, ні тріски, ні обривка мотузки. Чисто, наче щойно генеральне прибирання закінчили.

Зброї, до слова, теж ніде не видно...

У тому розумінні, що окремо не лежить. Кожен розбійник при собі тримає. Склавши під лаву. Так що не варто і мріяти. Я ніколи не вважав себе слабаком, але ці хлопці відкрутять мені голову, як курятку, і навіть не спітніють. З Полупудом їм не змагатися... хіба що тільки Круку... але і решту теж Господь силою не обділив.

– Табань! – закричав керманич. – Парус прибрати! Ворушіться, ледащо! Грім трасне, кров по стінах! Телята вим'я швидше знаходять! Разом! Або я вам весла в зад засуну, остолопи царя небесного! Тіпун мені на язик!

Погроза подіяла, чи веслярі теж мали не малий досвід, але команду виконали дружно, впевнено. Байдак на мить завмер, немов приміряючись, а потім стрибнув вперед і... розмірено захитався в майже непомітній заплаві. Рибалкам добре знайомі такі місця. Метр-два далі течія мчить, як скажена, а

тут – попри берег, поплавок стоїть, наче прив'язаний. Поки риба не торкне наживку, навіть не ворухнеться.

Знав це місце Тіпун чи вгадав, користуючись досвідом, але човен плавно підійшов лівим бортом до берега, обернувшись носом проти течії. А вже у наступну хвилину двоє розбійників зістрибнули в воду і потягли на берег причальні кінці. Мить, і з протилежного борту бухнули в річку здоровенну каменюку – встали на якір.

– Слава Ісусу Христу, – перехрестився Тіпун.

Його слова могли б здатися комічними, якби не оглушливий гуркіт грому, котрий саме вшкварив так, що аж вуха заклало. А потім небо розпанахала сліпучо-біла блискавка... після котрої аж в очах на мить потемніло.

Я не двієчник, знаю, що швидкість світла більша за швидкість звуку, і ми повинні спостерігати спершу спалах і лише потім гуркіт, але зараз було саме так. Ну, або першу блискавку я прогавив. Ось тільки вони були такі потужні, яскраві і лапаті, що навіть сліпий би побачив. Справжнісінький шторм... Одна втіха – вітер вщух. Наче й сам злякався такого розгулу стихії.

Завмерло все навколо, зтихло... Аж моторошно стало.

Хвилини на дві... А потім хтось із небожителів, мабуть, перевернув ночви.

Злива хлинула суцільною стіною. Навіть не мало сенсу ховатися. Вода була навколо. У річці, здавалося, навіть тепліше і сухіше, ніж просто неба. У всякому разі, дощ не переі-

щив по спині водяними батогами. Так що розбійники, і я з усіма, пострибали за борт і стояли по шию у воді, прикриваючи голову руками.

– Навіщо було до берега гребти, якщо все одно у воді сидимо? – пробурчав Пешта.

– Нічого, нічого... – Крук глузливо примружив єдине око. – Не з меду, не розтанеш. Зате помиєшся нарешті. Воші потопиш.

– А якщо це на весь день?

– Ні, хлопці... Я на Дніпрі народився, виріс і, дасть Бог, помру... Тіпун мені на язик, – підбадьорив розбійників керманич. – Якщо відразу так гостро взялося, то це не надовго. Поганяє святий Ілля чортів, приб'є пару-трійку і вгамується.

Жартував він чи дійсно так вважав, але небо у верхів'ях Дніпра і справді вже світлішало. А гроза, злива чи шторм – не знаю, як обізвати це явище – виконавши плановий полив, брязкаючи і поблискуючи, повезли рештки води далі, в напрямку Чорного моря.

– А що я казав? – підняв вказівний перст Тіпун. – Можна вилазити... Он уже й сонце прокльовується.

Загалом, його дозволу ніхто і не питав. Самі не сліпі. Побурчали для годиться і полізли на берег, пхаючи і підштовхуючи один одного. Не обійшлося і без падінь. То один, то інший розбійник пірнали з головою, послизнувшись або не утримавшись на ногах від штовханця. Чим сильно веселили товариство.

Дивлячись на їх нехитрі забави, я несподівано надивав ідею. Ризикову... Але, як то кажуть, хто не ризикує, той шампанське не замовляє. Ідея вимагала перевірки. І негайної, поки більша частина розбійників все ще була на глибокому.

Змахнувши руками, я зойкнув і шубовснув, здійснюючи цілу хмару бризок. Причому впав так незручно, що примудрився повалити ще двох, котрі, на свою біду, стояли занадто близько до мене. А під водою став хапатися за них, як потопаючий за соломинку. І сам не виринав, і їм заважав.

Загалом, коли решта примудрилася нас якось розборонити і витягнути, і я, і мої сусіди так наковталися води, що ледь живими залишилися.

– От незугарне, – Крук майже дослівно повторив характеристику, видану мені Полупудом у ті дні, коли ми лише познайомилися. – І чого ж тобі, паничу, вдома не сиділося? Одна морока. Чесно кажучи, починаю сумніватися, що сто цехінів гідна винагорода за мороку. Одне тішить – що той, хто тебе купить, потім намордується ще більше. Тримайся за мене і чалапай вже на берег...

Я і сам вже накупався по саме «не хочу», але задумане вимагало ще одного занурення. Розуміючи, що зволікання може перекреслити всі мої плани, я кивнув, сказав: «Добре», – і впав.

Чорт! У Круга виявилася блискавична реакція і залізна рука, якою він захопив мене за комір і потягнув назад. А я ж не просто так групове пірнання влаштував і мацав сусідів

не навмання, а виключно за пояса і халяви. Завдяки чому знайшов у одного в чоботі ніж. І міг би зараз витягнути... якби не Крук.

Мене таке зло взяло за несвоєчасну і непрохану допомогу, що я як скажений замолотив руками і ногами, вириваючись з рук розбійника. Але куди щеняті супроти дорослого вовка. Мене висмикнули з води, заїхали кулаком у вухо і, таким простим способом закликавши до порядку і привівши до тями, направили до берега.

Більше я не пручався. Долю не обдуриш. Той ніж, який я хотів викрасти, мені не дістався. Тож доведеться обійтися витягнутим з-за пояса Крука. Якщо зумію заховати, а не втопити, поки мене виштовхають з ріки.

Не знаю, де вони назбирали після такої зливи сухих дров, але не минуло й десяти хвилин, як на березі палахкотіло три жарких багаття. Одне – більше, над ним повісили великий, відра на три-чотири, казан. Два – менших. Для посидіти, погрітися, обсушитися.

Вишняк, поруч з яким ми причалили, здавався якимось казковим місцем. Я не зовсім дитя асфальтових прерій і кам'яних джунглів, доводилося бувати і в селі, і на лоні дикої природи. Та й останнім часом лишень пустелями та хащами пробираюсь. Але навіть уявити собі подібного дива не міг.

Берег від річки здіймається пологим схилом. І ось я стою на цій смузі, що повинь відвоювала у дерев, а переді мною – хоч куди глянь, аж до горизонту – зарості вишень. Дерев невеликі, навіть карликові, як підстрижені, дуже рідко вище голови і буквально вкриті яскраво-червоними плодами. Та так густо-рясно, що і листя не видно.

– Що, паничу, подобається? – помітивши моє захоплення, відгукнувся Тіпун. – А ти не соромся, милуйся. Ніде в світі більше немає такої краси. Ні в польських землях, ні в бусурманських. Ех, місяцем би раніше... Коли все цвіло... Від річки і до неба, як снігом земля усипана була. А пахло...

Голова обертом йшла, як від штофа горілки. Навіть краще. Ходиш, немов п'яний, а похмілля на ранок немає. Тільки декілька днів потім усе навкруги вишнями пахне. Навіть власне лайно... Тіпун мені на язик.

Крук прислухався і зневажливо махнув рукою.

– Чого їх нюхати? Ось коли досягнуть – тоді справді рай. Ходи поміж дерев і просто з гілок їж. Тільки кісточки спльовуй. А як підсохнуть, греби в мішки, та на ярмарок. І полювати можна. Кабани так і сновигають. Не те що навесні, коли вся звірина за милу цей квітник обходить. Воно ж не таке дурне, як людина, розуміє, що можна так нанюхатися, що навіки прямо між дерев і заснеш. Тобі – вічне блаженство, а корінню – добриво...

Я слухав, що говорять річкові розбійники, дивився навколо і... очам не вірив. Настільки мало була схожа розповідь

на правду. Швидше така ж байка, як і я сам плести вмію. Одне точно, якщо пірнути в ці зарості, то без псів мене тут нізащо не знайти. Тим паче, що вони поспішають до Очакова. Значить, довго шукати не зможуть.

— Гей, паничу! — Крук немов відчув мої думки. — Ану, ходи сюди!

У голосі одноокого не залишилося і сліду привітності. Більш того, чекаючи мене, він приготував аркан.

— Простягни руки...

І хотів би не послухатися, та не моя воля. Танцюй, враже, як пан скаже.

Розбійник спритно затягнув петлю на зап'ястях, обмотав вільний кінець навколо шиї, не затягуючи, як бандаж роблять, і ще раз обкрутив навколо рук. Потім смикнув за очкур на шароварах. Я ледве встиг підхопити їх. І пояснив...

— Так, паничу, воно всім спокійніше буде. Ти не перший невільник, якого я в своєму житті бачу. І добре знаю, що означає такий блиск в очах. Але, ось що я тобі скажу, хлопче. Навіть не думай. Тут на десятки миль жодної живої душі. Пропадеш ні за пучку тютюну. Якщо з голоду не вріжеш дуба, то звірина розірве... як тільки ослабнеш. Так що, годі витріщатися, сідай біля вогню, грійся. Зараз перекуси-мо, чим Бог послав, і полізеш назад на байдак.

Зараза... Треба вчитися краще собою володіти. Тепер, з шароварами в руках, дійсно, далеко не втечеш. Краще будь-яких пут затримують.

Але і плюс у всій цій ситуації теж був. Затягнувши аркан на моїх руках, Крук машинально обмацав свій пояс. Здивувався, коли не виявив там ножа, але, – судячи з того, що мене обшукувати не став, а лише з досадою глянув на річку, – нічого не запідозрив, а втрату зброї списав на безглузду випадковість. Що куди важливіше зв'язаних рук. Та й зв'язаних – одна назва. Гудіні³ звільнився б за пару секунд. Я так не вмію, але не звертайте на мене увагу хвилин п'ять, і «свобода зустрине радісно біля виходу». Кинджал я все ж зумів експропріювати.

Ще мене сильно порадували слова Крука про ночівлю на борту. Всяко народу там буде менше, та й багаття на палубі байдака точно розводити не стануть. А це значить, навколо буде темрява. Яка, як відомо, друг молоді.

Я так розмірився про втечу, що аж здригнувся, коли мені замалим не ткнули в обличчя кусень хліба.

– Гей, паничу, відчепися ти вже від своїх штанів... – пробурчав Пешта. – Не бійся, не втечуть. На... Не вірю я, що з тебе хоч якийсь зиск буде, але якщо Крук вирішив, краще не перечити. То, кажеш, раніше Полупуда не знав?

Ох, не люблю я таких задушевних бесід. Відразу згадалося класичне «Базіка – знахідка для шпигуна». Один з плакатів, що прикрашають нашу військову кафедру. І оскільки іншого виходу зістрибнути з теми у мене не було, я квапливо прикрився іншим прислів'ям: «Коли я їм, я глухий і німий».

³ Гаррі Гудіні – американський фокусник.

Вихопив у Пешти з рук хліб і жадібно вгризся в окраєць. А щоб на грубість не нарватися, інтенсивно закивав при цьому. Мовляв, усе вірно. Не знав, не бачив, не чув... І взагалі, а хто це?

– Не квапся, бо вдавишся, – пробурчав розбійник. – А Крук скаже, що я навмисне задушив.

Демонструючи голод, я і справді перестарався і відкусив більше, ніж варто, і відчував, що цей шматок мені поперек горла встає. Але ж не випльовувати. Перше, – це образа. Можна і по морді заробити. Чоботом. Друге, – хто знає, коли наступного разу годувати будуть? Так що їжею краще не розкидатися. А ось час потягнути можна. Та й запас невеликий зробити не зашкодить.

Удаючи, що запхав у рота весь окраєць, решту хліба обережно засунув у шаровари.

Чудовий вид одягу, до слова. Не штани, а чохол автоомобільний. Туди не тільки шматок хліба – ще одного такого як я, запросто запхати можна, і тісно не стане. А головне – нічого не загубиться. Внизу, на щиколотках такі ж зав'язки, як на поясі. Щоб штанини в чоботи простіше влазили. В результаті маєш дві, фактично безрозмірні торби. Як ходити з додатковим вантажем? Це вже інше питання. Просто треба знати міру і зайвого в матню не пхати...

Ну, а шматок хліба, який провалився аж до литки, точно на заваді не стане.

Пешта ще стояв над душею, чекаючи поки я зможу гово-

рити, але доля в черговий раз розпорядилася інакше і підіграла мені.

– Татарчуче! Сучий потрох! Ти де подівся?! Багаття швидше згасне, ніж ти дрова принесеш! – крикнув хтось від дальшого багаття.

Татарчук якщо і почув, промовчав.

– Гей, хлопці! – не так впевнено, гукнули вдруге. – Татарчука ніхто не бачив? – і, не чекаючи відповіді, кашовар за-репетував на весь голос: – Татарчуче! Бий тебе кара Божа! Ти де?!

І знову тиша.

– Що трапилося, Панасе? Чого верещиш, як недоріза-ний? – відгукнувся Крук.

– Так тее... отамане... Татарчук пропав. Здається...

– Що значить «здається»?

– Так тее... за дровами пішов... і досі немає.

– Давно? Може, по нужді присів?

– Так тее... – почухав потилицю кашовар. – Я теж так думав. Тому й не кликав. Але саламаха вже майже уварилася. Вогонь догорає. А його все немає... Занадто довго. Не мотуз-ок же він проковтнув?

Крук доклав долоні до губ і рикнув так, що аж у вухах залящало.

– Татарчуче! Це Крук! Озовися! Бо битий будеш! Я не жартую! Ти мене знаєш!

Особисто я не ризикнув би, після такого попередження,

і далі в хованки бавитися. Ясно було – отаман злий, як сто чортів. Порве винуватого, наче Тузик грілку. Але зниклий розбійник, як і раніше, не озивався.

Крук гукнув ще раз, але вже без ентузіазму. Швидше для порядку. Почекав трохи і похмуро розпорядився:

– Усім бути обачними. Не спати. Дивитися і слухати. Не подобається мені таке. Тіпуне, візьми пару хлопців, панича і заліжайте на байдак. Про всяк випадок. Мушкети тримайте наготові. Пешто, Убийвовче, Лютий – підете зі мною. Подивимося, куди цей лайдак запропастився. Не схоже на жарт. Не геть же він божевільний, щоб таке утнути. Але якщо... Своєю рукою дюжину буків відважу. Тиждень на животі спати буде, засранець. Якщо живий ще...

Розділ третій

Пошукова група повернулася десь через годину... Не вся. Пішли вчотирьох. Повернулося троє. Крук був сам не свій. Метався по березі і час від часу потрясав кулаками, вигукуючи прокльони. У чию саме адресу, я не розчув. Начебто і близько байдак стояв, а все ж шерех і плескіт течії приглушували частину слів. Та й вітерець знову задув. Додаючи шелест листя до загального шуму.

– А де Лютий? – необережно поцікавився хтось із тих, що не брали участі в пошуках.

– Там же, де і Татарчук... – не стримуючись, гаркнув на нього отаман. – Вчиш вас, дурнів, вчиш – а все, мов горохом до стіни! Казав же: триматися разом! Ні – почулося йому щось, вирішив глянути. Навіть не попередив. А йшов позаду. Поки почули хрип, поки прибігли на місце, Лютий вже і ногами не сукав. І це не звір напав. Звернув козакові голову, як курятку. А коли від того місця далі по слідах пройшли – то і Татарчук знайшовся. І теж – обернутий мордою до спини. Не знаю, хто це – але силою його чорти не обділили. Щоб йому на тому світі казани обертати! Ще й шаблю його забрав.

– Отой «він»... що – один там? – судячи з голосу, запитав Хрипун.

– Не знаю... – отаман злегка заспокоївся і відповідав вже без зайвої злості, більш розважливо: – Може, і кілька. Але

поки ми бачили сліди тільки однієї людини. Убийвовк підтвердить.

Згаданий слідопит, одягнений в безрукавку з вовчого хутра на голе тіло, лише кивнув.

– І що? – Хрипун запитально розвів руками, потім виразно схопився за шаблю. – Ми подаруємо цьому шматку лайна життя двох наших товаришів? Утремося і попливемо далі? Ніби нічого не сталося? Радіючи, що прибуток доведеться ділити на пару частин менше? Так?

Одноокий отаман підступив до надто балакучого розбійника, взяв за обшлаг, підтягнув до себе і, заглядаючи в обличчя, прогарчав:

– Щось ти занадто голосно каркаєш, Хрипуне! Не забув, хто з нас Крук?! Чи хочеш не тільки охрипнути, але й замовкнути навіки?

Однак розбійник не злякався.

– Крук тут один – і він наш отаман! Та якщо отаману наплювати на своїх товаришів... То як би чорному Круку одному літати не довелося.

– Погрожуєш?! – розлючено заревів одноокий, хапаючись за шаблю. – Ти?! Мені?! Та я...

– Хочеш зменшити ватагу ще на одного? – несподівано заступився за Хрипуна Пешта. – Що з тобою, отамане? Якщо б я не знав тебе стільки років, подумав би, що ти... злякався.

Крук тут же забув про Хрипуна, висмикнув з піхов шаблю і стрибнув до другого розбійника. Але, мабуть, за цей час

здоровий глузд зумів перемогти лють, і отаман лише штовхнув Пешту плечем. Але так, що той гепнувся на землю.

– Я теж не перший рік тебе знаю, – буркнув майже дружесно. – Тому – живи наразі. Але якщо ще хоч раз відкриєш пащеку...

Отаман не закінчив. Замість цього подивився на червоні, ніби рясно политі кров'ю, зарості вишняку, витер долонею спітніле чоло і продовжив:

– Чорт! Якщо б я сам, власною рукою, не всадив у нього кулю...

– Про кого ти весь час говориш, Круку? – керманич, котрий стояв просто наді мною, теж приєднався до розмови. – Ми його знаємо?

Я слухав в обидва вуха, ще й рота роззявив. Хто б не напав на банду річкових піратів, для мене він уже був найкращим другом. Шкода, допомогти не можу. В усякому разі, у дану мить. А далі, як казав сліпий вмираючи: «Поживемо – побачимо».

Дурний жарт. Тьху три рази... Це все від нервів. Нетримання думок.

– Про побратима свого, щоб його чорти в пеклі мордували, – відповів отаман. – Про кого ж іще?

– Та ну! Цього не може бути! – ляснув долонею по фальшборту Тіпун. – Ми ж усі бачили, як ти стріляв, і як він беркицьнув у річку. Не прикидаючись. Замертво... Забудь.

– Зле ти його знаєш, – не давав переконати себе Крук. –

Це така шельма, що і з пекла вибратися може. Чорт! Поквапився... Треба було ближче підпустити, та впритул бити. А ще краще – голову відрубати, серце кілком прохромити, а після – тіло спалити і попіл розвіяти. Ну, нічого. Дасть Бог, зустрінемося і в третій раз. І тоді я вже не схиблю.

«Ого! Схоже, отаман піратів про перевертня говорить? Тоді я поквапився його в друзі записувати. Тьху тричі через ліве плече... З такими друзями і ворогів не треба. Це тільки в жіночих романах та дівочих мріях шляхетні кровопивці водяться. Пристрасні і душевно хворі... себто, страждаючі душевними болями. Фантомними, звісно. Бо звідки ж у вампіра душі взятися?»

Крук тим часом прийняв остаточне рішення. Повернувся в бік заростей, приклав до рота долоні рупором і крикнув:

– Василю! Це ти, сучий виплодок?! Відгукнися, паскудо!

Якийсь час вишневий гай мовчав, а після звідкись із глибини заростей долетіла відповідь:

– Я... Юдо... я... Молися, поки ще маєш час... На цей раз живим не втечеш... Буде і чортам празник!

Голос звучав так, наче по землі стелився. Сичачи і звиваючись, як гадюка. А якщо врахувати, що на березі до цього часу вже неабияк потемніло, і сонце підсвічувало вишняк, перетворюючи його в один кривавий розлив, то не дивно, що розбійники мимоволі позадкували. Деякі навіть у річку забрели. Оскільки багато хто вірив, що нечисть не може переходити через біжучу воду. При цьому навперебій осіняли се-

бе хресним знаменням. Геть-чисто чернечий орден чи група паломників, а не розбійницька ватага.

– Свят, свят, свят... – пробурмотів і керманич. – Пресвята Богородице Діво Маріє, спаси і помилуй... Невже Полупуд з мертвих встав?.. Чи у Баби коса притупилася? Тіпун мені на язык.

«Що?! Мені не причулося? Він сказав – Полупуд?.. Він, справді, сказав – Полупуд?! Матусенько рідна! Василь живий?! Абзац... Але яким чином? Я ж сам бачив, як... Стоп! А що я бачив? Як запорожець після пострілу за борт упав? Так «після» не означає «внаслідок»! Ура! Тепер я точно не пропаду. Василь повернувся за мною! Ось це друг вірний, я розумію! Сам гинь – а товариша виручай! Справжній побратим!.. Побратим?»

Тут мене щось немов під ребро кольнуло і защеміло серце.

«Адже Крук теж щось про побратима згадував? Виходить, вони з Полупудом колись побраталися, а тепер – смертельними ворогами стали? Ну, то й що? У житті різне трапляється... Батько на сина, дочка на матір руку піднімає... Нічого з висновками поспішати? Як слушний час настане – Василь сам усе пояснить. Якщо захоче, звісно... А зараз, головне, триматися на сторожі і бути до всього готовому. Навряд чи запорожець вирішив самотужки всю ватагу розбійницьку порішити. Хоча, з нього станеться. Придумає якусь хитрість. А мені її треба вчасно

розпізнати і діяти відповідно!»

Поки я радів і занурювався у мрії, любовно погладжуючи через штанину і халяву вкрадений кинджал, на березі щось відбувалося. На відміну від решти розбійників, Крук навіть повеселішав. У всякому разі, тримався одноокий отаман тепер набагато впевненіше і спокійніше, ніж кількома хвилинами до цього. Він навіть присів біля вогнища і неквапливо підкинув хмизу в полум'я.

Потім знову подивився на зарості.

— І як же тобі вдалося обдурити чортів, Василю? Що вони погодилися випустити тебе з пекла?

Крук більше не кричав. Говорив рівно. Навіть до мене не кожне слово долітало. Але Полупуд почув. І відповів. Теж звичайним голосом. Без зміїного шипіння.

— А я пообіцяв їм натомість іншу душу надіслати... Значно чорнішу... Як дьоготь.

— Всього лише? — розсміявся одноокий. — То виходь. Час нам і справді закінчити ту давню історію. Хоч на ножах, хоч на шаблях... Обіцяю, між нами ніхто не встряне. А ти знаєш, Василю, моє слово вірне.

— Знаю... — після нетривалої паузи відповіли зарості. — Як тільки земля носить такого виродка? Не розступиться під ногами.

— Може, тому що я тепер більше човном... — знову засміявся Крук. — І батько Славута на мене не гнівається. Вже хто-хто, а він стільки душ згубив, серед них і безвинних —

у штурми та на порогах, що мені за три життя не впоратися. Ватага теж підібралася не гірше отамана... Тіпуна пам'ятаєш? Здоров'я тобі він не бажає, сам здогадуєшся... А ось гостинець, при нагоді, міг би передати... свинцевий.

Отаман з Полупудом продовжували докоряти один одному, не згадуючи конкретно, з чого почалася їхня непримиренна ворожнеча, зате поруч зі мною вже готувалася підлість.

– Гостинця, значить... – пробурмотів керманич. – Як скажеш, отамане. Можна і гостинця... Галушка свинцева згодиться? Щоб йому вдаватися, тіпун мені на язик...

Керманич опустився на одне коліно і почав заряджати мушкет, продовжуючи бурмотіти:

– Ти мені тільки під постріл його підстав... а я вже не промахнуся, будь спокійний... Третього разу не треба.

Тим часом Крук з Полупудом, схоже, домовилися.

Усі розбійники відійшли до одного краю галявини, підкинувши спершу побільше дров у багаття, а одноокий отаман перемістився в інший бік. Так що між ними і його людьми залишалось кроків сорок вільного простору. Крук навіть руками розвів, наче кажучи Полупуду, гляди – тут більше нікого немає, залишилися тільки ми з тобою.

Дуже благородно і схоже на правду, якби не пришвартований біля берега байдак. А ось від нього до лінії вогнищ не більше двадцяти метрів. І Тіпун, поклавши дуло на фальшборт, тільки чекає, коли побачить ціль. І промахнутися з та-

кої відстані майже неможливо. Особливо, шротом.

— Ну де ж ти? — бурмотів керманич, нетерпляче погладжуючи приклад мушкета. — Виходь. Покажися...

І, наче почувши його прохання, рясно вкриті кривавими плодами гілки розсунулися, випускаючи з заростей міцну чоловічу постать.

Сумнівів не залишилося — це справді був Василь Полупуд, товариш Мінського куреня Війська Низового Запорозького. Живий і цілісінький, наскільки я міг судити на віддалі. Як йому це вдалося — незрозуміло?! Але, так чи інакше — факт у натуральну величину.

— Обніматися, сподіваюся, не будемо... — глузливо промовив Крук. — Хоч і довгенько не бачилися, та як на мене — і довіку б не зустрітися.

— Я теж тебе не шукав... Вважав мертвим... — відказав Василь, оголюючи шаблю. — Але раз побачилися, значить, так угодно Господу. Мабуть, і справді, пора тобі... Зачекалися на тому світі, Юдо.

— Багатьох я в землю поклав, — отаман розбійників теж видобув зброю. — Уже й рахунок втратив. Може, з сотню, а може, і більше. Але, віриш, нікого з такою насолодою не вбивав, як зроблю це зараз.

Полупуд у словесну перепалку вступати не став, а лиш

махнув шаблею навхрест, щоб приноровитися до балансу чужого клинка, і рушив уперед.

Крук теж не барився. Люто закричавши, він кинувся на супротивника, з ходу завдаючи цілу серію ударів. Клинки вдарилися з сухим стукотом раз, другий, третій... Після чого отаман відскочив і подивився на ліве плече. Трохи вище ліктя на сорочці з'явилося темна смуга.

– Ось як?.. Бачу, ти час не марнував...

– Власне. А ось ти колишню вправність втратив. Ну, воно і зрозуміло – беззахисних торговців і переселенців грабувати то не з бусурманами воювати, чи не так? Твої жертви більше про пощаду молили, ніж за зброю бралися.

Крук змовчав, але коли кинувся вперед, – шабля замигтіла з подвоєною швидкістю. І нестримний натиск таки досяг успіху. Бо коли бійці розійшлися в черговий раз, схожа смуга тканини, що темнішала від крові, тепер перекреслила сорочку на грудях Полупуда.

– А на це що скажеш? – хвалькувато зауважив Крук.

– Раз на рік і мудрець дурнем буває... – знизав плечима запорожець. – Вважай, розім'ялися. Тепер можна і серйозно потрудитися.

Полупуд знову кілька разів махнув шаблею навхрест, мабуть, чужа зброя чимось йому не подобалася. Може, баланс поганий, або рукоять не так лежить, але нічого не поробиш – іншої немає. Потім злегка присів, і так, на напівзігнутих ногах, немов пританцьовуючи, пішов на супротивника.

Крук теж підібрався, і вперше за весь час не атакував, а прийняв захисну стійку.

– Х-ха!

Клинка застукотіли так густо, немов барабан дріб відбивав. Майже зливаючись в один безперервний звук. І коли раптом настала тиша, то стало чутно хрипкий подих, а Крук позадкував, тримаючи шаблю опущеною вниз. При цьому ліва рука отамана повисла батогом.

– Молися, якщо хочеш... – запорожець теж дихав важкувато, але голос його при цьому звучав навіть урочисто. Не переможно, не зловтішно, як можна було сподіватися, а саме так – з тихим сумом. Як вимовляють останнє слово на могилі людини, котра при житті не заслужила доброї згадки, але тепер це вже не так важливо. – Може, хоч якесь полегшення випросиш. Я би не пробачив, але Господь милостивий. Він навіть Юді та Іродові гріхи відпустив.

І, даючи розбійникові час для покаяння, вичікувально зупинився. Але той і не думав про порятунок душі. Розуміючи, що в чесному поєдинку перемогти запорожця не вийде, Крук вдався до підлості.

– Давай! – крикнув отаман і відскочив убік, сходячи з лінії вогню.

– Тримай! – рикнув Тіпун. Кресало клацнуло, підпалюючи порох на пороховій планці, і в ту ж мить я штовхнув керманича в бік ногою. Несильно, ледве дотягнувся, – але щоб збити приціл і цього вистачило.

Мушкет бабахнув, але заряд пішов боком, тільки листя залопотіло.

– Ах, ти ж сучий потрох! – закричав керманич і замахнувся на мене прикладом. На щастя, в останній момент удар притримав, мабуть пошкодував мушкета. Так що терпимо. В голові задзвеніло, але череп витримав. Обійдеться гулею. Зате чоботом прилетіло жорстко. Здається, навіть хруснуло ребро. Але біль не пекучий, значить, обійшлося без перелому.

– Бийте! Рубайте! – крикнув Крук, як тільки зрозумів, що Тіпун промахнувся, але Полупуд теж гав не ловив. Козак же не знав, скільки мушкетів націлено на нього з байдака. Тож як тільки-но grimнув постріл, уже в наступну мить величезними стрибками метнувся до дерев і плигнув у них рибкою, як у воду, – щезаючи поміж густим гіллям раніше, ніж розбійники встигли зрозуміти, що кричить їм отаман.

– Наздогнати! – Крук знесило сів на землю. – Наздогнати...

Але розбійники, насторожено позираючи на зарості, не поспішали входити туди.

– Боягузи!

– Зачекай, отамане... – став поряд з ним Убийвовк. – Не гарячкуй... Ніч на дворі. Що ми там побачимо? Швидше очі гілками повибивати можна... Василь без рушниці, біди не наробить. Та й підрізав ти його незле... Так що до ранку тільки ослабне від втрати крові. А якщо пощастить, то і від про-

пасниці... Ось тоді я його і знайду. Обіцяю... Нікуди не ді-
неться. Там далі, – махнув рукою на вишняк, – плавні і без-
люддя на багато верст. А тут – ми...

Крук подумав трохи і кивнув знехотя.

– Розумно. Будь по-твоєму.

Потім повернув обличчя до байдака.

– Ти чому не влучив? Раніше меткішим був.

– Панич під руку штовхнув... – пробурчав керманич. –
Дозволь, отамане, я його прибі'ю?

– Роби, як знаєш... – махнув той здоровою рукою.

Я аж задерев'янів. «Невже все?» Але, поки Тіпун обраду-
вано діставав шаблю, Крук продовжив: – Тільки не забудь
докинути сто монет в загальний котел.

– Що?! Сто монет?! Отамане, змилуйся! Та не заплатить
нам ніхто за цього вишкварка таких грошей! Тіпун мені на
язик.

– Хочеш об заклад побитися? Добре, я приймаю. Десять
монет ставлю, що виторгую за панича сотню.

– Тьху, – сплюнув керманич з досади і відважив мені ще
одного стусана. Але я вже був готовий до цього, і прийняв
удар на здоровий бік. – Хай він пропадом пропаде, твій па-
нич. Не чіпатиму. Але я тебе не розумію, отамане. Щось ти
занадто м'яким став. Не до добра це, тіпун мені на язик.

– Панич, звичайно, завадив тобі. Але в чому його вина?
Що знайомого врятувати хотів? Так це по-нашому, за коза-
цьким звичаєм. Так що, у вухо його трісни, аякже – заслу-

жив. Але не перестарайся. Хлопець у своєму праві.

– Обійдусь, – пробурчав Тіпун, що не завадило йому все ж таки дати мені ще одного стусана. Правда, без злості. Так, мимохідь.

– Убийвовче, ти голос подав – тобі і за старшого бути, – продовжував розпоряджатися Крук, – поки я передрімаю. Трьох постав в дозор, решті – теж відпочивати. Вранці вирішу, що робити далі. Навколо, справді, на сотню верст пуща, а зачепив я його добре. Може, навіть до кістки.

– Як скажеш, отамане, – слідопит прийняв наказ, як само собою зрозуміле. – Сам постережу. Якщо Полупуд поткнеться – живим не піде.

– От і славно... – Крук тільки тепер випустив шаблю і дозволив Хрипунові оглянути рану.

І кількох хвилин не минуло, як всі заспокоїлися. Весь день на веслах, хоч і за течією, не біля телевізора на дивані валятися. Бадьорість від грози і купання спала, збудження, викликане появою Полупуда, теж, і втома навалилася з подвійною силою. І не тільки на розбійників. Як не переконував себе, що треба триматися, очі раз у раз закривалися, і я провалювався в бездонний колодязь. Здригався, розуміючи, що падінню не буде кінця, і знову безглуздо витріщався в темряву.

Інколи хмари розступалися, і я дивився на засіяне зірками небо, згадуючи про такі ж ночі, проведені поруч з Полупудом. Потім знову падав і провалювався...

У такій напівдрімоті мені здалося, наче щось хлюпнуло поруч з байдаком. Я насторожився, прислухаючись. Було навіть мелькнула думка, чи то не водяник часом вирішив мені допомогти... але хвилина змінювала хвилину, а нічого не відбувалося, – і я знову поринув у сон.

Думати про те, щоб спробувати втекти самотужки, залишив відразу. Василь не просто так показався, він давав зрозуміти, що живий і не покинув мене. Але біда в тому, що, навіть вислизнувши нишком з човна, з моїм умінням тишком ходити я привів би погоню просто до Полупуда.

Саме це, як я підозрюю, і стало головною причиною, чому Крук заборонив Тіпунові розправитися зі мною. Значить, тим паче, втікати не можна. Думки про це не додавали бадьорості. Зате сонливість пройшла.

Як відомо, безцільне очікування вимотує найбільше, так що я вже і від пут звільнився, і ніж з чобота дістав, про всяк випадок, а нічну тишу, як і раніше, не порушував жоден підозрілий шурхіт. Від напруженого вслухання і виглядання невідомо чого, мені навіть стало здаватися, що зірки більше не стоять на одному місці, а пливуть по небу, розмірено погойдуючись, немов намагаються знову заколисати мене і повернути назад в царство Морфея.

Що?! Пливуть?! Зірки плисти не можуть! Значить... Я мало не зойкнув від радості. Так ось щось плеснуло. Причальний кінець відв'язався і впав у воду. Все питання у тому – сам відв'язався чи відв'язали?

На жаль, погойдування не один я відчув...

— Тіпун мені на язык, якщо ми не пливемо... — пробурмотів керманич, повертаючись на бік. — Чи це мені сниться?

— Сниться... — вимовив я тихенько, загасаючим шепотінням, як матері заколисують дітей. — Сниться... спи...

Але на досвідченого керманича хитрощі не подіяли.

— Який чорт, сниться?! Якщо ми вже майже на стрімінін?! — схопився Тіпун на ноги. — Це ти, байстрюку, байдак відв'язав?! Ну все! Молися, паничу! Наплювати на сто монет! Тепер точно приб'ю!

Розбійник так розлютився, що вихопив шаблю і кинувся до мене.

Можливо, я не герой, щоб зовсім безстрашно дивитися в очі смерті, але і не боягуз. При вигляді оголеної шаблі руками голову не закриваю. Хоча міг і закрити. В даному випадку вони мені були не потрібні. Вистачило ніг. Підтягнув коліна до живота і з усієї сили штовхнув Тіпуна в груди, як тільки керманич завис наді мною, збираючись довести справу смертовбивства до кінця.

Спрацювало! Поштовхом керманича, як катапультною, викинуло за борт. Тільки плескіт пішов.

— Молодець, Петрусю! Я знав, що ти не даси собі в кашу плюнути! Шкода, спиш довго. Більшу частину веселощів пропустив...

— Василю!

Я схопився на ноги, як і раніше не бачачи запорожця. І

не тільки я. Ті двоє, що разом з Тіпуном мали байдак охороняти, теж крутили головами на всі боки, намагаючись розгледіти ворога. Але його ніде не було. І тоді одному з розбійників прийшла в голову розумна думка. Він ступив до мене, зграбастав за комір і притягнув до себе. Руки я тримав за спиною, наче зв'язані.

– Гей! Полупуде! – крикнув у ніч «кмітливий». – Покажись, якщо панича шкода. Крука тут немає, а я церемониться не стану! Чиркну по горлу і риbam відправлю. Чуєш мене?

– Та не глухий... – відповів запорожець і застрибнув у байдак через корму. Мабуть, на стерні стояв. – Відпусти хлопця. Самі справу владнаємо. Як належить чоловікам.

– От дурень, – реготнув розбійник, притягаючи мене до себе ближче. – Мені ж тільки виманити тебе треба було. Все... Тепер тебе Карпо пристрелить, а потім і паничеві «амінь» зробимо.

Почувши характерний звук кременевого замка (навчився вже розпізнавати), я зробив те, чого від мене не очікував ніхто. Та і я сам, якщо чесно, теж до останнього не був певен, що зможу. Але, як то кажуть, біда найкращий учитель.

Розбійник тримав мене так близько, що для удару ножем в печінку знадобилася доля секунди, а вже у наступну мить, відштовхнувшись від днища, я всім корпусом, як у регбі, штовхнув його на стрільця, що старанно вицілював Полупуду.

Мушкет оглушливо гримнув. Стріляли-то всього за три

кроки. Але весь заряд шроту, що призначався Василю, отримало напівмертве тіло. А там і Василь вніс свою лепту в абордажний бій. Двічі вбитий розбійник ще падав, а козак вже перестрибнув через нього, однією рукою схопив за дуло, відвів розряджений мушкет і тріснув Карпа у вухо ефесом шаблі. Після чого той полетів за борт, навіть не охнувши, і як би не швидше, ніж мені вдалося виштовхнути керманича. А, знаючи неймовірну силу запорожця, можна було не сумніватися – третій розбійник якщо і спливе, то ще не скоро. Та й то далеко вниз за течією, сильно розпухлий і обгризений рибами.

– Василю! – я кинувся до козака і повис у нього на шії. – Василю! Який же я радий, що ти живий!

– Гм... – запорожець поплескав мене по спині і звільнився з обіймів. – Я, між іншим, теж радий, що живим залишився, але не кидаюся на людей.

Це він так жартує. І я, посміхаючись на всі тридцять два, знову поліз обійматися.

– От причепився, як сльота до плота... Ну, чого ти мене, наче дівку, лапаєш? Угомонись, навіжений, бо по чолі трісну.

Але я не міг так просто відчепитися. Адже я подумки поховав вже Полупуда. Попрощався з єдиним у цьому світі товаришем і готувався до іншого життя. В якому не буде

друзів, а лише рабський нашійник. Хоч і «білий», а не кайдани, як у тих бідолах, що на каторзі весла тягнуть або в каменоломнях спину гнуть... Тому дивився на запорожця і очам не вірив. Здавалося, варто розтиснути руку, і Василь зникне, щезне, пропаде, як сон... Розтане, немов ранковий серпанок під променями сонця.

Мабуть, козак зрозумів це, бо ще раз лягнув мене по спині і з суворою добротою скуйовдив чуба.

– Ну, годі, Петре... Намилуємося ще... Треба до стерна ставати. Батько Славута не лінується, несе байдак до моря. І, якщо не хочемо до воріт Кизи-Кермена причалити, доведеться трохи попріти.

Полупуд відсунув мене вбік і нахилився над трупом розбійника. Швидко обмацав його пояс, поплескав по пазусі, стягнув чоботи. Витягнув звідти невеликий шкіряний мішечок і ніж. Сунув все знайдене добро собі за пазуху, а небіжчика викинув за борт. Потім пройшов на корму і взявся за стернове весло. Оцінив відстань до берега і потягнув кермо на себе.

– Бачу, Петрусю, не солодко тобі велося, якщо вітаєш мене, як рідну матір? Сильно били?

– Ні... Не дуже. Я ж їм, усе як ти велів, говорив. І Крук відразу зметикував, що мене можна за грубі гроші продати. Тож велів не чіпати.

– Завжди був розумний, шельма... і до золота падкий, – Полупуд пожував губами і сплюнув, немов йому від однієї

лише згадки про колишнього побратима робилося гидко в роті. – Ех, другий раз вивернувся, падлюка...

Я примостився поруч, нібито допомогти керувати байдаком. Все ж одним веслом управляти важко навантаженим човном було не так просто.

– Василю, це не моя справа... Якщо не хочеш, можеш нічого не говорити...

Хитрував, звичайно. І самого цікавість розпирала, і бачив, що козакові накіпіло на душі – треба виговоритися. Настільки, що він аж зрадив моїм словам.

– Хочеш дізнатися, що за історія пов'язує мене з Круком?

– Якщо на те буде твоя воля і згода...

Полупуд ще раз обвів поглядом річку, особливо правий берег, щось прикинув і кивнув.

– Якщо вітер не посилиться, до гирла притоки Бистрої, думаю, раніше полудня не винесе, так що час є. Можна і поговорити. У тебе тютюну, часом, не знайдеться?

Я винувато розвів руками. Мовляв, звідки у бранця майно, але тут згадав про захований окраєць.

– Тютюну немає, а ось пожувати є.

– Чудово, – зрадив Василь, коли я вийняв із шароварів невеликий, як дві сірникові коробки, шматок хліба. – А то я другу добу тільки недостиглими вишнями та заячою капустою харчуюся.

Швидко прожував окраєць, зачерпнув долонею води з річки і запив.

– Спаси Боже... – витер вуса долонею. – Як розвидніється, оглянемо байдак. Не може бути, щоб розбійники весь припас на берег знесли. Хоч щось, та залишилося. Заодно – подивимось, що вони бусурманам такого цінного везуть?

– Везли...

– Що? А, ну так... – хмикнув Василь. – Приймається...

Потім порився за пазухою і витягнув мою люльку. Наче привіт з дому передав.

– Бачиш, зберіг твою цяцьку. А тютюну немає... Гаразд, – козак дбайливо сховав люльку назад, – розмовляти можна і без диму... Ми з Круком побраталися ще джурами. Я – як ти знаєш, на Січі з пелюшок ріс, а його на Низ кобзар привів. Хлопчик прибився до старого десь аж під Краковом. Так і бродили разом світом, поки на Січ не прийшли. Кобзар відпочив і знову до людей пішов, а Крук козакувати залишився. І зрозуміло, що двоє сиріт незабаром потоваришували. Я йому козацьку науку і звичаї допомагав зрозуміти, а він мені про те життя, що за порогами, розповідав. Геть нерозлийвода стали. Окремо нас тільки наставники бачили, коли різні завдання давали. Та й то ми намагалися спершу один наказ виконати разом, а потім за іншу справу бралися...

Василь помовчав трохи.

– Щасливі були роки... Пізніше нас прийняли в новики і стали брати в походи... Там ми теж завжди трималися разом. Нас отаман навіть якщо посилав куди, то неодмінно вдвох.

На цей раз Полупуд замовк надовго. Схоже, боровся зі

спогадами. Не хотілося козакові розбурхувати вже підсохлу рану, а з іншого боку – якщо не зірвати струп, то не очистити її від гною.

– Біда трапилася, коли нам років з двадцять було. Може, більше... Хто їх на Низу рахує? По дорозі на Канів, трохи в бік від Михайлового стану, пасіка Микити Півторака стояла... І жила на тій пасіці разом з дідом онука його – Маруся. Ох і гарна дівчина... – голос Василя здригнувся, козак примружився і відвернувся.

Почекав трохи, поки хвилювання вляжеться, і продовжив:
– Звичайно ж, ми втратили голови обидва... Та й хто б таку красу не вподобав?... І ми їй теж сподобалися. Але ж не можна відразу за двох заміж вийти. Думала Маруся, думала і вибрала мене. В той же день, як вона про своє рішення сказала, Крука наче підмінили. Темніше ночі зробився, а очі – ніби у небіжчика, холодні, незрячі. Немов смертельна хвороба козака зсередини підточила... Я хотів поговорити з побратимом, може, навіть відступився б від дівчини, раз така біда. Хоч у самого серце кров'ю обливалося від однієї лише думки про це, але і побратима було шкода. Ось тільки Крук став мене цуратися і кожного разу від щирої розмови ухилявся. А там і зовсім гайнув кудись, навіть курінного до відома не поставив.

Василь знову замовк.

– Шукали його якийсь час, та й перестали. Якщо згинув – значить, доля така. А якщо не хоче нікого бачити – то хто

має право змушувати? Не перший і не останній відлюдник у степу чи пущі. Священик з Михайлового стану оголосив нас з Марусею на Трійцю. Весілля гуляти зібралися на другого Спаса. А тим часом курінь наш у похід вирушив. Під Трапезунд... Туди вдало все склалося, а ось на зворотному шляху – шторм наздогнав. Чайки так розкидало, що і половини хлопців не знайшли. Хто потонув, а кого на турецький берег викинуло. Решту – на щастя, до нашого берега прибило. Але чайки так постраждали, що більше половини суден тільки на дрова годилися, а головне – весла в шторм поламало, хоч волоком тягни. І потягли б, не велика наука, та тільки не повз турецькі фортеці. Довелося більшу частину здобичі кинути, а самим пішки на Січ вертатися. Днем в плавнях відсиджуючись, від татарських роз'їздів ховаючись, а ночами – потайки додому пробираючись.

Тепер Полупуд говорив спокійніше, розмірено. Видно було, що ця частина історії, хоч і сумна, але буденна. Така вже козацька доля. «Часом з квасом, а порою – з водою». Інший похід так славно завершується, що всю здобич забрати не виходить, а інший – добре б хоч самим уціліти. Про що ж тут сумувати?

– Затримався я... На пасіку до Микити лише на Успіння потрапив...

Тут голос запорожця знову здригнувся.

– Краще б мене у плавнях татарська стріла знайшла, ніж така новина.

Я не перебивав навіть поглядом. Розумів, як Василові важко згадувати.

– На місці пасіки тільки попелище залишилося. Та дві могилки... Де жителі Михайлового стану поховали те, що від Марії та її діда залишилося. Казали, що, судячи по слідах, башибузуки на хутір наскочили. Але живими взяти не зуміли. Дід з моєю нареченою в будинку замкнулися, а коли розбійники дах розбирати стали, самі себе і підпалили.

Бр-р... Жахіття яке. Аж мороз по шкірі. Це ж яка доля чекала людей в полоні, якщо вони добровільно люту смерть готові прийняти, аби живцем розбійникам не дістатися.

– Та одного селяни не знали. На згарищі тому я знайшов сопілку. Ту, з якою Крук не розлучався з дитинства. Казав – батько її вирізав. Вона давно вже вся потріскалася і тільки шипіла, а не грала. Але носився Крук з нею, геть як ти зі своєю люлькою. Так що сумнівів, чиїх це рук діло, у мене не було. Повернувся я на Січ, розповів усе курінному і попросив дозволу стратити юду...

Запорожець знову помовчав, а потім продовжив дещо повчально:

– Щоб ти знав, Петре, за вбивство побратима на Запоріжжі одне покарання – смерть. Яка б вина не була. Курінний, звичайно ж, такого дозволу дати не міг, а наказав доставити Крука на суд товариства. Нехай воно розбирається – чого він заслужив: вигнання чи страти. Та й тоді – кат би йому голову втяв, чи біля ганебного стовпа киями забили, а побратимові

– зась.

Козак підвівся, подивився на берег і покликав мене:

– Ану, підсоби! Вчасно я згадав про цей рукав. До Бистої далеко ще, та й потім проти течії вигрібати удвох не так легко, а тут – якщо байдак хоч наполовину розвантажимо, можна спробувати і на жердинах до Базавлука дійти. А не вдасться – чорт з ним, кинемо. Не на торг їдемо. Зате до Січі на день ходу ближче. І рукав цей не протока, а запруда стояла.

Правда чи придумав, щоб роботою відволіктися, але, тим не менш спільними зусиллями нам вдалося змусити важкий байдак підкоритися і повернути, куди треба.

Дніпро посопів, побурчав, пінячись і нуртуючи, але все ж відпустив судно. І ми, звернувши прямо в зарості плакучих верб, що шатром нависали над водою, опинилися у вузькій, не більш ніж шість-сім кроків завширшки, тихій, аж зеленуватій од водоростей, протоці. Повз яку, якщо не знати точного місця, проплив би на відстані випростаної руки і не помітив.

– Слава Всевишньому, – розмашисто перехрестився Полупуд. – Допоміг... Не залишив у своїй безмірній милості. Тепер можна і відпочити, перевести подих та роззирнутися... Спаси і помилуй. Все, Петрусю – тут ми як у Христа за пазухою. Жодна погоня не знайде. Якби навіть така була. Але другого човна у Крука немає. То не вплав же їм за нами пускатися...

«Не зрозумів? І він що, ось так закінчить, обірвавши

розповідь на половині?»

– Василю! Май совість... – судячи з похмурих брів козака, одній Варварі не дарма ніс відірвали, але ж свербить. – Хоч у двох словах... чим усе закінчилося?

– Нічим... – знизав плечима запорожець. – Ти сам бачив. Крук живий і знову вцілів. А я... так розумію, знову тобі життям зобов'язаний. Неспроста ж Тіпун з десяти сажнів⁴ промахнувся.

– Це не має значення, – відмахнувся я. – Ти мене рятував, я тобі допоміг. Не про те мова. Будь ласка...

Василь зітхнув.

– Ну що з тобою робити... Тільки розповідати, справді, більше нічого. Шукав я Крука майже два роки. А коли знайшов – викрав просто з табору харцизів, де він отаманував. І на Січ повіз. Ось тільки гриз мене сумнів весь час, не хотілося вірити, що побратим такою падлюкою став. Розговорилися якось на привалі, покаявся він, мовляв, сам не знає, що за помутніння на нього найшло, і став просити дозволити смерть прийняти, як личить воїну – зі зброєю в руках. Що не хотів він смерті діда і, вже тим більше, Марусі. Що вони самі мазанку запалили, а верх він вже потім розбирати став, щоб врятувати їх. Брехав, звичайно, це я тепер розумію, а тоді... Знаєш, Петре, хотілося мені йому вірити. Надто вже гидко було думати, що я побратимом таку мразь називав. Сам себе обманював.

⁴ 1 махова сажень = 2,5 аршина = 10 п'ядей = 1,778 метра.

Василь провів рукою по обличчю, немов та полуда досі на очах була.

– Один раз ми в дуже гарному місці зупинилися на нічліг. На високому березі Росі. Дійсно, якщо вмирати – то краще і не знайти. Загалом, умовив він схрестити з ним шаблі. Мовляв, зброєю ми однаково володіємо, то нехай Господь розсудить, хто правий. І ще щось таке плів... я вже й не пригадаю.

Я мав свою думку щодо справедливості, але зараз було не на часі її висловлювати.

– А Крук як тільки відчув свободу і взяв у руки шаблю, став насміхатися наді мною. Сказав, що на пасіку він приїхав сам. І ніхто його не боявся. Що спершу він зарубав діда, зв'язав Марусю і тільки потім ватагу свиснув. Що три дні і три ночі гостювали вони у моєї нареченої вдесьтьох. І лише перед від'їздом підпалили хату... Щоб сліди знущання приховати.

Василь скрипнув зубами.

– Брехав... сучий син! – я мав це сказати. Заради Василя. – Хотів розлютити тебе. Ти ж мене сам вчив, що холодна голова в бою то половина перемоги. От Крук і бив по болючому. Плював тобі в душу...

Полупуд подивився уважно мені в очі і, з помітним полегшенням, повільно кивнув.

– Дякую, Петре. Сподіваюся, саме так і було. А тоді я справді замалим розум не втратив. Нічого пригадати не можу. Ніби кривавий вихор перед очима танцює. Одне бачу як

зараз – вістря шаблі встромляється в око Крукові, і той за-
мертво валиться з кручі в річку. Сам я теж без пам'яті впав,
багато крові втратив. А коли отямився – його вже течією від-
несло. Так що до вчорашнього дня був впевнений, що Крук
мертвий. Курінному розповів правду. Повинився, мовляв,
так і так... Воля твоя, батьку, хочеш – карай, хочеш – милуй.
Довго думав старий Матвій, а потім вирішив, раз тіла я не
бачив і готовий присягнути в тому на сповіді, то і вбивства
не було. Значить, звинувачувати мене нема в чому. І, як ба-
чиш, не помилився. Якщо б судили мене тоді, то даремно.
Зате тепер, Петрусю, не один Господь мені свідок, а й ти все
бачив. Є з чим на суд товариства вдруге вийти і вирок смер-
ті для Крука вимагати. І якщо коло старшин ухвалить від-
ступника стратити, то вже тоді кожен козак не тільки матиме
право, але і зобов'язаний убити його. Де лиш спіткає.

Розділ четвертий

– Не мала баба клопоту, завела порося... – пробурмотів Полупуд, спантеличено смикаючи вус. – Навіть не знаю, радіти чи навпаки... Покинути таке добро – усе життя шкодувати, а на горбу не потягнемо, пупець розв'яжеться.

Настільки мудрі думки козак промовляв, оглядаючи розпотрошені тюки і рогожані лантухи, в які був запакований вантаж розбійницького байдака. І було від чого. Майже весь товар складався зі штаб свинцю, діжок з порохом і новеньких мушкетів. «Яничарок», як обізвав рушниці Василь. Шанобливо уточнивши при цьому, що зброя шведська. Та ще й не з гнотовим, а з кременевим замком. Більш зручним у використанні. І ціною, відповідно, набагато дорожча за звичайні гаківниці.

– Шкода, нема кого запитати, скільки тут цього добра... А перераховувати по одному, мороки на тиждень, не менше.

– Навіщо питати? Якщо тобі цікаво знати приблизну кількість, плюс-мінус десятків, то це ми миттю підрахуємо.

– Ага... – козак лише рукою махнув. – Ти що, не бачиш, скільки тут всього? Щоб мені півпуда солі з'їсти, якщо до ранку вправимося.

– Не кажи «гоп», поки не перескочиш... – посміхнувся я з висоти незакінченої вищої освіти. – Знайшов проблему... Скільки зв'язок в одному пакунку? Раз, два, три... Дюжина.

А скільки тюків всього? На кормі вісім та на носі чотири. Теж дюжина. А скільки мушкетів у зв'язці? Шість...

Значить, разом... Шість на дванадцять то сімдесят два. Сімдесят два ще на дванадцять... Сімсот двадцять плюс сто сорок чотири. Підсумовуємо і отримуємо... Вісімсот шістдесят чотири мушкети. Ого! Багацько...

– Скільки? – дивлячись на мене, як на друге прищестя, побожним шепотом перепитав запорожець. – А ти не помилився, Петрусю?

– Начебто ні... Це ж елементарна арифметика, – знизав плечима я, але тут пригадав, де і з ким розмовляю. – Гм... Себто, найдавніше мистецтво рахівництва. Відоме ще до народження Ісуса Христа і розвинуте ченцями. Завдяки цим знанням можна будувати храми і дороги. Так що не сумнівайся. Жодного чаклунства. І якщо в усіх тюках однакове число зв'язок. А в зв'язках рівно по шість мушкетів, то всього на човні вісімсот шістдесят чотири одиниці вогнепальної зброї.

– Пресвята Діва Марія! Це ж цілий стрілецький полк озброїти можна. І припасу вогневого приблизно на стільки ж... Нівроку... І все це ватага Крука у Крим везла? Туркам? От же ж Іродове насіння. Що ж, Петрусю, ось і ще одне підтвердження твоєму видінню. Гряде війна... Велика війна. А значить, нам ще хутчіш у Січ поспішати треба.

Василь похитав головою.

– Але як з усім цим поквапишся? Я думав, ми більшу ча-

стину вантажу викинемо і полегшимо байдак настільки, що зможемо вдвох впоратися. А тепер і не знаю, як бути? Викидати таку зброю – геть збожеволіти.

– Допливли ж ми якось сюди, спробуємо і далі...

Полупуд тільки зітхнув.

– Рахувати тебе святі отці навчили, цього не відняти. Золота голова. От якби ще й думати вміла... Ми в протоку з течією зайшли, батько Славута нас, можна сказати, на своїй спині привіз. А тут уже зустрічна течія. Хоч і слабенька, не перешкода, але ж і не помічник. А байдак – не рибальський човен, його однією парою весел з місця не зрушиш. Був би нас десяток... – козак махнув рукою. – Бодай четверо...

– Стривай, Василю...

Що не кажіть, а освіта і уміння раціонально мислити – велика сила.

– Ти на вантаж дивишся, як на щось ціле. А це не так. Що найцінніше? Мушкети. Вірно? А що найважче? Свинець. Значить, мушкети чіпати не слід, а свинець можна і за борт. Тим паче, його куди не покладеш, хоч утопи в примітному місці – не зіпсується.

Козак аж лицем посвітлішав.

– А ось тепер, Петре, впору мені себе дурнем обізвати. Спасибі, що напоумив, друже. Немов затемнення яке найшло. Звісно ж... Так і зробимо... Ну, чого розсівся? Хапай жердину... Попливли.

Легко сказати, та не просто зробити... посопівши від на-

туги кілька хвилин, але так і не зумівши зрушити байдак з місця, Полупуд знову зажурився. А от мене, навпаки, азарт узяв. Я завжди любив складні завдання вирішувати. Правда, у школі чи інституті вони в основному були лише теоретичними, але ж суть від цього не змінюється.

Отже, що дано? Човен і вантаж. Не розвантажимо – з місця не зрушимо. А щоб розвантажити – необхідно переміститися у місця розвантаження. Начебто вірно, але при такому викладенні – завдання не вирішується, глухий кут. Значить, умови дано хибні. Сам же тільки-но Полупуда поправляв. Чому я розглядаю судно і вантаж в комплексі?

– Василю, скажи, щоб пліт змайструвати, багато часу треба?

Якийсь час запорожець дивився на мене здивовано, потім пружно скочив на ноги.

– Та щоб мені ніколи більше чарки горілки не випити, якщо ти, Петре, в люди не виб'єшся! Отаманська голова, ось тобі хрест... – запорожець розмахисто перехрестився і сунувся до мене з розпростертими обіймами.

Дякую, не треба. Квіти і цукерки не п'ємо!.. А з неголеними мужиками не цілуємося. З голеними теж...

Загалом, від обіймів я ухилився, а Василь не наполягав. Душевні пориви тим і гарні, що раптово спалахують і швидко проходять.

Сокира на судні була. Навіть не одна. Так що і мені робота знайшлася. Зрубувати гудзи і гілляки на тих стовбурах, які

Василь признав підходящими для плота.

Тож, зусиллями Полупуда і моєю скромною допомогою, до обіду пліт був готовий. Далеко не шедевр вишуканості, зате на плаву тримався. Щоправда, в напівзатопленому положенні, бо в діло йшли сирі дерева, але ми не вибагливі. Ну, а штабам свинцю, якщо я не забув хімію, невелика купіль тим більше не шкодить. В груди бити себе не буду, але, здається, цей метал води не боїться і не схильний до «ржавіння». Недарма ж з нього ще римляни водогін будували. За що і попластилися... Якщо археологи не брешуть, оскільки свинець хоч і не іржавіє, а в водичку потихеньку додається. І отруює її. Повільно, але невідворотно. Втім, може, і вигадка. Чого тільки журналісти не придумують заради тиражу, а старожитні люди адвокатів не наймуть... Бреши, що хочеш.

Пошуки підходящого місця і облаштування схованки зайняли ще кілька годин. Тож перевезення частини штаб довелося відкласти на ранок. Але і того, що ми переправили в тайник за чотири ходки, виявилося досить, щоб борти байдака піднялися над водою на добру п'ядь. Чим сильно потішили козака. От лишень радів Полупуд доволі специфічно. Знищував запаси розбійників зі швидкістю степової пожежі і такими ж наслідками. Дочиста...

– Василю, ти хіба не знаєш, що живіт добра не пам'ятає? Скільки не годуй, а на ранок він знову їсти просить...

– Чого? – Полупуд здивовано подивився на мене, потім на спорожнілий мішок з провізією і збентежено гмикнув:

– Овва, щось я розійшовся... Не міг раніше зупинити? Нам ще пару днів годуватися.

Замість відповіді я показав йому рубець на перенісці.

– Не зрозумів?

– Це я в дитинстві хотів у сусідського пса кістку відібрати.

Козак коротко реготнув.

– Натяк зрозумів... Гаразд, лягай спати. Постережу, раз завинив. Але удосвіта підніму, зміниш мене.

– Може навпаки? Ти сильніше втомився і від ситості на сон потягне. До того ж я всі ці дні нічого не робив, а ти – байдак наздоганяв. З розбійниками бився. Поранений... Та й зараз, не порівняти зі мною, трудився. Я з ніг впаду – ти й не помітиш, а от якщо сам ослабнеш – обидва пропадемо.

Полупуд не став сперечатися. Кивнув, приліг на бік і тут же розмірено засопів. Залізні нерви у людини. Аж заздрісно. А ось мені не спиться. Чи то втомився, чи то від надлишку емоцій. У цілому, добре – я ж на посту. Але занадто неспокійно на душі. Весь час здається, що ось прямо зараз, цієї секунди щось трапиться.

Посовгавшись якийсь час на лаві, я піднявся і обережно, щоб не потурбувати Полупуда, пішов на ніс судна.

Судно... Я навіть посміхнувся зарозуміло. Трохи більше двох метрів завширшки і приблизно двадцять кроків завдовжки. Як трамвайний вагон.

Але мене не розміри його цікавили зараз, а одна, примічена ще раніше невеличка скриня. Точніше – її вміст. Оскільки

там зберігалися пістолі. Дюжина. Різного типу і виду. Особисто мені сподобалася одна пара. Вони лежали в окремому ящичку і виглядали найелегантніше з усіх цих міні-мортир.

А от Василь чомусь поставився до цієї пари зневажливо. Подивився, покрутив у руках, хмикнув, сказав: «Пустощі», – і втратив усілякий інтерес. Тоді як мушкетами був дуже задоволений. Довго примірявся, потім вибрав один, відразу випробував, збивши з сосни шишку, і після цього вже розлучався з ним, тільки коли в воду ліз.

А як на мене, то треба бути майстром спорту з важкої атлетики або ковалем, щоб стріляти з цих «яничарок», утримуючи ствол на вазі. Та й то, віддачею з ніг зіб'є. Пробиував, знаю... Нема дурних. Зате пістолі, що сподобалися мені, були і досить легкими, щоб рука не тремтіла, і в той же час виглядали переконливо. У калібрах не розбираюся, але мізинець у дуло пролазив. Та й кульки, в спеціальному замшевому мішечку, додавалися теж серйозні. Кожна, як лісовий горіх. Рукоять зручна, сама в долоню лягає. І взагалі, з усіх цих смертовбивчих виробів, вони були найдосконалішими, чи що. І технічне виконання ближче до мого віку.

Так що я спинив вибір саме на них. Почистив, зарядив і засунув за пояс. Мимохіть подумавши, що якби ось у такому вигляді – шабля на боці, пістолі за поясом – вийшов на сцену, то зробив би справжній фурор в інституті. Ось тільки, після тутешнього життя – минуле з кожним днем здавалося мені все менш реальнішим. Ніби я не перенісся з далекого

третього тисячоліття в Дике Поле сімнадцятого століття, а завжди жив саме тут. А майбутнє просто наснилося. Настільки нереальним і прісним воно мені тепер здавалося...

Не знаю, пістолі додали впевненості і дозволили розслабитися чи втома своє взяла, але я якимось чином примудрився задрімати. Бо чим пояснити, що, моргнувши черговий раз, замість неба я побачив перед собою темну постать і відчув смердюче дихання.

Треба зауважити, що рівень тутешньої стоматології перебуває на рівні прикладної хірургії. У тому сенсі, що зуб вважається або здоровим, або таким, що підлягає видаленню. Тому запашок з рота у більшості ще той. Просто деякі, замість «орбіт», освіжають подих жувальним тютюном, часником, цибулею або споліскуючи зуби оковитою.

Якби не це – я, може, і не відреагував би так швидко, взявши тінь за марення чи сновидіння, але привиди не смердять. Тим паче – часником. А ще не замахаються шаблею. Клинок, що зблиснув у місячному світлі, остаточно вивів мене зі ступору і, оскільки я все ще любовно погладжував рукоять пістоля, то він і опинився у моїй руці.

– Бабах!

Тінь охнула, склалася навпіл і впала на днище байдака, брязнувши випущеною шаблею.

Як виявилось, вона тут була не одна. А в компанії ще як мінімум трьох. І я, не довго роздумуючи, вистрілив знову, цілячись в усіх разом.

Когось, мабуть, зачепив, бо крик болю повторився, а далі в мені потреби не було, – Полупуд прокинувся.

Навіть не встаючи, він збив з ніг одного нападника підсічкою, другого уклав – смикнувши за шаровари, і тут же навалився на них зверху. Кулак зметнувся вгору – двічі. Потім запорожець піднявся і оглянув місце сутички. Одного з тих, що я підстрелив, чиркнув ножом по горлу і викинув за борт, біля другого присів у роздумах.

– От усім ти хороший, Петрусю, – пробурчав невдоволено. – Але треба ж і думати... хоч інколи. Куди поспішав? Могли чотирьох веслярів роздобути, а тепер – завдяки твоїй влучності, тільки двоє залишаться.

– Я зможу гребти! – скрикнув поранений розбійник. – Не вбивай, Василю. Якщо не на веслах, то на стерно сяду. Поміж нас ворожнеча давня, але крові немає... Господом Богом клянуся, тіпун мені на язык!

– Тіпун? – упізнав я в підстреленому розбійникові керманіча.

– Треба було не слухати Крука і прибити тебе, як була нагода... – незлобиво пробурмотів той, потираючи бік. Потім засунув руку за пазуху і витяг туго набитий капшук. – О, а кажуть – не в грошах щастя, тіпун мені на язык. Не було б грошей, зловив би кулю животом. Ех, носив вовк овець, понесли і вовка... така наша доля козацька.

Охнув і зігнувся від удару Полупуда.

– Не смій лицарське звання поганити, паскудо... – гаркнув

Василь. – Харциз, душолюб, злодій, розбійник... Як хочеш обзивайся, а козаком – не смій. Язика відріжу.

Видно було, що Тіпун дуже хотів відповісти не менш різко, але розумів – запорожець не жартує і змовчав.

– Багато вас?

– Кого вмовив, усі тут... – неохоче зізнався керманич. – Крука ти сильно підрізав... Багато крові втратив отаман. Доведеться кілька днів відлежатися. Убийвовк сказав, що на воді слідів не бачить і толку з нього не буде. Решта теж не вірили, що човен можна вплав наздогнати.

– А ти вірив, значить?

– Не дурніший за тебе буду, тіпун мені на язык. Все життя на воді... Розумів, що до турків ви не попливете, проти течії на веслах не здужаєте, а вітру попутного не було. Та й про протоку цю чувати доводилося. Заходити – не заходив, брехати не стану, але що є вона, про це знав. От і пильнував в обидва, коли на крузі, сплетеному з гілок, уздовж берега пливли. Правда, замалим не проскочив. Пощастило – пальбу мушкетну почув. Так і знайшли вас.

– Пощастило, кажеш?

– Чому ні? – розважливо відповів керманич розбійників. – Хто міг знати, що панич в обнімку з пістолями спить? І тим паче, навіть якщо б хто сказав, не повірив би, що таке розманіжене стріляти вміє. Тож, якби не цей конфуз, усе б могло інакше статися. Ну, та чого вже... Зрубавши голову, за волоссям не жалкують. Ваша взяла... Ти б, Василю, перев'я-

зав мене, чи що? Живіт капшук захистив, а руку не прикрив. Зачепило... Кров'ю не спливу, тіпун мені на язык... але силу втрачу. А яка вам користь з немічного?

– Це можна...

Козак розірвав рукав на камзолі керманича. Рясно посилав рану порохом і кляцнув кресалом. Блимнуло, як при фотоспалаху, і Тіпун простогнав крізь зціплені зуби щось не для вух ченців і дам. Потім глибоко вдихнув і промовив уже нормальним голосом:

– Дякую, тіпун мені на язык. Щоб ти здоровий був...

– Вибач, з пов'язками возитися ніколи, – спокійно відповів запорожець. – Але за «спасибі» навіть кума з кумом спати не хоче... За це ти мені розкажеш, де такий знатний товар взяли і кому везли?

– Розповім, Василю, – погодився керманич. – Неодмінно розповім. Тільки не тобі, а кошовому. Я, знаєш, пожити ще хочу. В крайньому випадку – померти без мук. Сам розумієш, що чекає харциза в Січі. А крім цього мені в обмін на легку смерть запропонувати нічого. Таке моє слово буде. Ну, а погоджуватися чи ні – вирішувати тобі... Тільки спершу ось про що подумай: які тортури ти зможеш придумати, з тих що мене не чекають на Січі? Якщо не домовимося?

Полупуд посмикав вус і кивнув.

– Завше хитрим був. Розумію. Нехай... Сідай до керма. Але дивись мені... заманеться утнути щось, то відразу зрозумієш, що сильно помилився. І везіння твоє на іншому бе-

резі Дніпра залишилося. Поруч з Круком.

Розмовляючи з керманичем, запорожець не забував і про інших розбійників. Так що коли ті отямилися, то виявилися прив'язаними до лав. Причому так хитро, що будь-яка спроба звільнитися міцніше затягувала петлю на шиї. І бранці це дуже швидко зрозуміли, тому сиділи смирно, тільки очима лупали. Роти їм Полупуд теж заткнув. На всякий випадок. Схоже, не повірив Тіпунові, що той вирушив у погоню лише з трьома розбійниками.

Я теж. Тому участі у розмові давніх знайомих не приймав, а квапливо заряджав пістолі й мушкети. До слова, без належних навичок, це доволі клопітка справа. Особливо, якщо поспішаєш. То порох повз дуло просиплеш, то кулю впустиш. Або пиж вставити забудеш, і все висиплеться.

Так що до того моменту, коли з риком, виттям і свистом на байдак з усіх боків полізли напівголі розбійники, у мене наготові було тільки чотири пістолі і два мушкети. Зате жодного гнотового, всі з крем'яними чи колісцевими замками.

– Ах ти ж тля! – гаркнув Полупуд і, з досади або для забезпечення тилу, від душі гепнув керманича у вухо. – Тримайся, Петре! Бий, кого бачиш! Не шкодуй! Веслярів я сам наловлю!

Схоже, абордажний бій для запорожця був схожим на забаву... чи танець. Він відчував себе, як риба в воді. Скакав по байдаку чортом, крутився дзигною, носився вихором... колов, рубав... парирував, ухилявся і відскакував, примудря-

ючись при цьому болюче копнути ворога або штовхнути так, що той летів за борт. Потім кидався вперед, і знову рубав, колов...

В якусь мить мені навіть здалося, що на судні не один Полупуд, а як мінімум троє. І щоб впоратися з якоюсь дужиною головорізів, їм і допомога не потрібна.

Думати можна різне. Це не заборонено. А ось дзьобом клацати в швидкоплинному абордажному бою шкідливо для здоров'я. Обстановка змінюється миттєво. Зазівався – і «зі святими упокій...». Цей нюанс Василь мені встиг роз'яснити.

Так що я спершу розрядив мушкет в тих напасників, які спробували підібратися до запорожця ззаду. І не промахнувся. Тому що поклав дуло на тюк і добре прицілився. Чубата голова, що тримала в зубах довгий ніж, луснула, мов перестиглий кавун, забризкавши сусідів мізками і кров'ю. Що, природно, не додало їм запалу.

Другий постріл вже був з коліна. Вийшло гірше. В останній момент опорна рука подалася під вагою мушкета, але все ж, судячи з крику і сплеску річкової води, не схибив. Втім, не факт. Зарепетувати і впасти за борт міг хтось і з «приголублених» Полупудом.

Потім довелося забути про корму і подбати про себе. Поки стріляв в «далеких» ворогів, на ніс байдака теж видерлася парочка розбійників.

– Бабах!

Знаю, що поранення в живіт болісне, і з задоволенням стріляв би в голову, такий я гуманіст, але тулуб мішень більша. А я дуже хочу жити. Звик, напевно. А для цього краще не промахуватися.

— Бабах!

Гладкоствольний пістоль не найточніша зброя, але з відстані в два кроки не потрапити в ростову мішень складно. А з одного — особливо, коли до горла тягнуться клинком — взагалі треба в інший бік стріляти, щоб промазати.

Обидва розбійника, скорчившись і завиваючи, лягли на дно байдака.

Тепер у мене залишилося всього лише два заряджених пістоля, але бій, схоже, наближався до кінця.

Згадуючи всіх святих угодників і обіцяючи їм насипати на одне місце по півпуда солі, Василь ще фехтував з двома харцизами, але і по всьому. Решта або лежали смирно та тихо, як і личить небіжчикам, або корчилися і стогнали від болю. Навколо судна, в воді, теж виднілося кілька тіл, але жодне з них не ворушилося.

Полупуд тим часом вибив шаблю з рук у передостаннього противника, напевно сподіваючись, що той здасться. Але харциз, від люті або зі страху, несподівано пригнувся і, навіть не думаючи про захист, кинувся козакові в ноги. Василь рубонув його по спині, так що того аж вигнуло, але відскочити не встиг і на ногах не встояв. Впав навznak.

Бачачи це, останній розбійник закричав щось і метнувся

вперед, в надії добити лежачого. Але я теж не дрімав.

– Бабах!

Харциз здригнувся, похитнувся і зробив ще один крок уперед, тримаючи шаблю перед собою, вістрям униз, як колун.

– Бабах!

І навіть незважаючи на результат, став гарячково перезаряджати пістоль. Береженого і Бог береже. А удача посміхається тим, хто готовий до будь-яких несподіванок.

На щастя, добавки не знадобилося. Останній нападник упав долілиць одночасно з тим, як підхопився Полупуд.

Усе... Сушіть весла, бабуся приїхала.

Втома навалилася така, що я без сил присів на тюк і опустив, немов налиті свинцем, руки. Куля тут же викотилася з дула і неголосно плеснулася в калюжу на дні байдака. Дивно, звідки вода взялася, ніби раніше не просочувалася.

– Влучно стріляєш... Хвалю... – Василь витер клинок одягом одного з убитих, але залишився чимось незадово-лений, тому що зробив це ще раз рогожею, і тільки потім сунув шаблю в піхви.

– Один би я так швидко не впорався. Трупів, звичайно, забагато. Але все ж краще, ніж дірка у власній шкурі. Ти сиди, сиди... У такій слабкості конфузу немає. Це з незвички... Після першого десятка пройде. Не небіжчиків... Їх у тебе вже чимало назбиралося. У десяти боях треба побувати... Поки перестанеш кожен раз, як заново, переживати.

Козак неквапливо просувався від корми в мій бік, перевіряючи стан противників. Труп швидко обшукував, скоріше за звичкою, ніж цілеспрямовано (що з напівголового взяти?), і викидав за борт. Трьох, глянувши на рани, шпигнув ножем у серце і теж відправив рибацям на корм, а двом – стягнув руки мотузками і прив’язав до весел. Значить, вважає, що згодяться.

Так поступово добрався і до Тіпуна.

Керманич, як прийшов до тями, так за весь час навіть з місця не зрушив. Чи то рана сильно дошкуляла, чи сподівався, що і без нього впораються. Мабуть, свій промах визнав прикрою випадковістю, і зараз йому навіть на думку не спало, що двоє – один з яких панич-незграба – зможуть протистояти цілій ватазі добірних головорізів. А коли побачив, чим справа закінчилася, припишк, як миша під віником. Щоб зайвий раз не дратувати переможців. Бо ще древніми сказано: «*Vae victis*»⁵.

– Уб’єш? – запитав покірно, коли Полупуд встав перед ним, закривши руки за пояс і погойдуючись з носка на п’ятку.

– За те що обдурити спробував? – перепитав запорожець.
– Ні... Кожен би так зробив, у кого духу вистачить. У спробі обдурити ворога ганьби немає. За це зла не тримаю. Але, якщо човен на міліну посадиш або іншу каверзу затієш, тоді – вибачай. Богом клянусь, пошкодуєш, що на світ народився. Лікті і коліна переб’ю, а потім по шию у воді до керма при-

⁵ Горе переможеним (лат.).

в'яжу і так залишу. Скільки здужаєш, стільки і живи. Віриш?

Козак говорив спокійно, навіть знехотя, немов про дрібницю якусь ішлося. Геть неважливу. Але навіть я зрозумів – зробиць, як пообіцяв. Зрозумів це і розбійник.

– Не турбуйся, Василю. Доведу байдак до коша так близько, як тільки вода до берега підходить... І будь що буде. Пробачать братчики – в монастир піду гріхи замолювати, тіпун мені на язык. А ні – значить, пожив, скільки Богом відпущено, та й годі. Чого там... Якщо не наївся, то вже і не налижешся...

Добре, що Василь повірив Тіпунові. Не знаю, по яких прикметах той орієнтувався, і як би став шукати дорогу на Січ Полупуд, без допомоги керманича, – особисто я заблукав би вже під кінець першого дня. Причому остаточно і безповоротно. Десятки проток, рукавів, прогалин, заток і заплав переплелися в таке химерне мереживо, що знаменитий Кносський лабіринт, той самий, де мешкав Мінотавр, у порівнянні з плавнями Великого Лугу – Хрещатик. І ні на одному перехресті жодного вказівника. Кожен поворот – випробування долі і гра випадку. Можна проскочити на нове повноводє плесо, а можна влетіти у таку хляповицю, де від води тільки сирість залишилася, а все інше – мох, комарі, п'явки та жаби.

А головне, через густі зарості осоки та очерету, далі ніж

на кілька метрів нічого не видно. Чи по руслу звивистої річки пливеш, чи поміж островами петляєш – берег лиш іноді вигулькне. Та й то не весь, а тільки покажуться над китицями верхівки вікових дерев. Враження, наче не водойма навколо, а ліс заповідний, і днище байдака не по міліні, а по сплєтених кореневищах шкребе. І весь час доводиться обертати весла, тому що для гребка немає простору, а можна лише відштовхуватися. Поглядаючи з побоюванням вгору... Того й гляди з тих хащів рись на спину стрибне.

А потім ще один поворот і... знову навколо тільки водна гладь. Тиха і спокійна. Рясно засіяна жовтими кубушками та білими водяними ліліями, які в народі лататтям звуть. Краса – аж дух захоплює. Хоча це швидше за все від густого аромату квітів і постійної напруги м'язів. Ось коли мені вперше довелося збагнути і відчувти всю повноту терміна «каторга».

Ні, я і до цього знав, що каторгами називали турецькі веслові судна, типу галер. І що веслярами на них були засуджені до довічного ув'язнення злочинці та невільники. Але чому саме це слово стало загальною назвою для усіх видів важкої, виснажливої праці, зрозумів лише тепер. Посидівши півдня на веслах. Чесно кажу – ворогові не побажаю...

Мозолі на долонях – це дрібниці. Поплював, обмотав весло ганчіркою... Не надто приємно, але можна терпіти. А от біль, що оселився в кожній клітині рук і спини, і радісно вгризається в них зсередини при кожному русі... Ломота в попереку, що обпалює, немов розпечений прут, судоми у

литках... Сохрани, Господи... Ніколи не вважав себе слабаком, але тут спасував... Не добровільно. Характер не дозволив. Просто в один момент хлинула носом кров, і я без пам'яті сповз на дно байдака.

– Панич... – пробурчав керманич. – Ні, все ж треба було прибити, тіпун мені на язык. Ось, як відчував. Через нього усе... Якщо доведеться коли Крука зустріти, клянусь, що здеру з нього сотню дукатів. Ту, що отаман за панича виручити хотів. Тіпун мені на язык.

– Суши весла!

Василь, не довго думаючи, схопив мене в оберемок і сунув з головою в річку...

Райське блаженство.

– Не потонеш?

Я тільки посміхнувся у відповідь на таке дурне запитання. Людина ж на вісімдесят відсотків складається з води. Як же вона сама в собі потонути може? І взагалі, життя саме звідси на сушу виповзло.

– Тоді тримай мотузку... Допомога знадобиться – клич. І не мокни довго. Пропасниця кинеється.

Це я розумів. Після сильного перегріву різке охолодження загрожує різними ускладненнями, аж до паралічу серцевого м'яза, але зараз мені було наплювати на все страхи разом узяті. Я насолоджувався відчуттям легкості і затишку. Так, напевно, відчуває себе немовля в утробі матері. Чому і залишає її з криком.

– Ааааа! Акула!

Я вилетів з води зі швидкістю корка, вибитого з пляшки спініним шампанським. І опинився у човні раніше, ніж зрозумів, що ніякі акули не лише в Дніпрі, але і в решті прісних водойм не водяться. Як і кити-косатки, до слова. Але що ж тоді, тільки що, таке величезне і шорстке обтерлося до моїх ніг? Крокодил? Гіпопотам? А може, водяник? Якого ми геть забули задобрити, зате насвинячили неабияк, викинувши за борт цілу купу трупів?

– Що? – Василь з «яничаркою» в руці вже стояв поруч і пильно вдивлявся в воду. – Що ти кричав? Я не розібрав...

– Це на латині... – відбрехався я. – Щось величезне мене під водою зачепило. Неприємно. Як наждаком по шкірі пройшлося.

– Осетер або білуга... – не здивувався козак. – Мабуть на нерест піднялася, та й заблукала в плавнях. Дуже велика?

– Більша за мене, напевно.

– Стара... Нехай пливе. Навесні спробували б дістати, заради ікри. А зараз – тільки час марнувати.

– А м'ясо?

Дружний регіт усіх, хто знаходився в байдаку, став повноцінною відповіддю. Але вони не знали про мене того, що Василь. Тому Полупуд, не звертаючи уваги на регочучих розбійників, спокійно пояснив:

– У старої риби м'ясо, що віхоть. Ні смаку, ні користі. Але в одному ти маєш рацію, Петре, час і про вечерю подума-

ти. Зараз закинемо бредень, та зачерпнемо кілька рибин на юшечку. Плисти по річці та сухарями харчуватися – дурніше не придумаєш. Тіпун... Де у вас снасті лежать, а то я ще не весь байдак обнишпорив. Спершу не до того було. Потім стемніло... А там і ви завітали. Говори, говори... Не перевертати ж весь човен догори дном. Сам же потім за обидва вуха наминатимеш.

Після розкішної купелі я перебував у блаженстві. Тіло ніжилось, а погляд знічев'я ковзав по обличчях розбійників, на відміну від мене – добровольця, засуджених до весел волею Полупуда. Похмурі, злі очі, в яких читається побажання нам здохнути в муках, але при цьому дивляться прямо, не відводять заповпадково погляд. Вони підкорилися силі та обставинам, але не скорилися. І тільки один погляд в ту саму мить, коли Полупуд заговорив про риболовецькі снасті, раптом вильнув занепокоєно.

Ого! Я, звісно ж, не Шерлок Холмс чи інший майстер дедуктивного методу, що вміє помічати найдрібніші деталі та робити з них приголомшливі висновки, але теж любляв дивитися детективні серіали.

– Василю... – покликав неголосно. – Допоможи мені встати, будь ласка.

Націлений на риболовлю, козак здивовано озирнувся, але видно щось зметикував, бо нічого не сказав. Навпаки, допоміг піднятися і підтримав, коли я ступив до Тіпуна і торкнувся долонею чола розбійника.

– Ти чого, паничу? – сіпнувся той. – Зовсім очманів?

Але Полупуд, схоже, вже при звичаївся, що мої дивацтва приносять зиск.

– Сиди тихо! – гримнув на керманича. – Ви, остолопи царя небесного, поняття не маєте, кого в полоні тримали. Петро Ангел – то потомствений ворожбит і характерник. Бачить минуле і те, що ще не збулося. Тому й напад ваш не вдався, що він заздалегідь приготувався. Та нащо я вам про те кажу? Самі бачили, як він став палити з обох рук, коли ви ще й голови над бортами підняти не встигли.

Усе, звісно, було інакше, але кого цікавлять деталі, якщо сказано таким поважним тоном? Ось так і писалися літописи, за якими нащадки історію вчать і документами вважають.

– Тож, не смикайся, Тіпуне. Ворожбит знає, що робить. А як питає що, навіть не думай крутити – навік онімієш.

Я не збирався затівати виставу, але після такої реклами задкувати негарно. Назвався грибом, лізь у борщ.

– Бачу... – забубонів замогильним голосом. – Таємне бачу... Квод ліцет йові, нон ліцет бові! Темна вода во обле-цах, і Блаженні ниці духом... Зрада довкола заткала невід... Зік транзіт глорія мунді! Лист у лісі заховано, вовк уночі крадеться... Чорний ворон над стервом кружляє... Кров Ірода на чолі Давидовому... Трах-тібідох... трах-трах...

Нести подібну ахінею я міг би годинами, не складніше ніж на іспиті без підготовки відповідати на запитання. Головне впевнений тон і погляд. Не знадобилося, керманич зламався

раніше. Завив дурним голосом і відсахнувся.

– Василю! Забери його! Заради всього святого! Не губи душу! Я все розповім! Богородицею клянусь, тіпун мені на язик...

А я що? Колгосп справа добровільна. Як сам, то й сам... Але не втримався. Нахилився до вуха Тіпуна і виголосив трагічно:

– Послухай, нещасний, мудрість Піфагора Самоського! Бо саме він першим довів, що сума квадратів катетів дорівнює квадрату гіпотенузи... А тому, в усьому світі – навіть потойбічному – Піфагорові штани на всі боки рівні!

– Я не навмисне! Я сам хотів сказати! – заволав керманич. – Присягаю! Василю! Змилуйся! Там на носі, в одній з діжок... котра хрестом позначена. То не порох. Подивися... Але я не збирався замовчати це. Лише хотів особисто кошовому розповісти. Аби дорожчу ціну за своє життя запропонувати. Клянуся честю Пресвятої Диви Марії! Тіпун мені на язик...

– Вірю... – керманич був нам ще потрібен. Так що варто поберегти його розум. А то скоро слину зі страху пускати почне і під себе ходити. Переборщив я трохи. Не врахував глибину забобонності тутешніх людей. А особливо тих, що і самі розуміють, наскільки грішні. Хто-хто, а вони в пекло точно не квапляться. Здогадуються, що їх там чекає.

Подіяло. Тіпун вгамувався, тільки очі витріщав і молитву шепотів. Решта розбійників теж перехрестилися, і тепер по-

глядали на мене з явним побоюванням.

Полупуд же тим часом пройшов на ніс байдака, відсунув кілька діжок, а одну взяв у руки.

– Є хрест... – промовив голосно. – Ось тільки відкривати мені щось не хочеться. Побоююся, як би прихована тут... таємниця весь байдак на друзки не рознесла.

Я глянув на розбійника. Тіпун помітно заспокоївся і не був схожий на людину, котра прощається з життям.

– Це навряд...

Полупуд подивився на мене і кивнув. Схоже, реноме провидця пристало до мене намертво. Як банний лист до... одного місця. Потім просунув кінчик ножа під обруч і став збивати його. А коли обруч поступився, підчепив кришку і відкрив бочівку. Заглянув всередину і здивовано звів брови.

– Ключ...

– Який ключ? – я не відразу зрозумів, що запорожець мав на увазі. А коли дійшло, Василь уже сунув руку всередину і дістав звідти величезний, як у всім відомого дерев'яного Буратіно, ключ.

На мить навіть здалося, що золотий. Але ні... Звичайний, бронзовий. Просто зроблений недавно і ще не встиг потемніти.

– А ось які двері він відмикає, не знаю, ось тобі хрест святий... – щиро перехрестився керманич. – Думаю, і Крук теж, тіпун мені на язык. Тільки той, хто отаману його вручив, і той – кому ми погодилися вантаж доставити.

— Це зрозуміло... — я підняв очі до неба. — Ну, що ж, Іскандер-ага далеко, а ось свого Іуду, що бусурманам зброю і ключі шле, ми за вим'я неодмінно помагаємо.

Керманич, який давно забув, що вони самі перед грозою назвали ім'я замовника, тільки гикнув. А Полупуд, навпаки, усміхнувся і простягнув ключ мені.

— Тримай, Петре. У тебе ціліший буде.

Ключ розмірами не поступався молоточку для приготування відбивних котлет, але, незважаючи на розміри, зроблений був вельми хитро. З такою кількістю виступів, борозенок і отворів, що навіть мені, дуже далекому від слюсарної справи, стало зрозуміло: нічим іншим, крім нього, невідомий замок не відкрити. А якщо так, то приховував він щось дуже важливе... або цінне. Або — і те, і друге водночас!

Розділ п'ятий

Снасті теж знайшлися, так що і рибки наловили. З запасом. На два дні напекли, щоб після вже не втрачати часу. Процедура готування відбувалася теж без відриву від руху. Для чого до корми байдака був прив'язаний пліт, а вже на ньому Полупуд особисто займався куховарством. Поки я з найсерйознішим виглядом тримав веслярів під прицілом пістолів і насуплених брів. Не знаю, як воно виглядало збоку, але Василь крадькома схвально покивав і навіть великого пальця показав.

Утім, після наочної демонстрації моїх відьмацьких умінь, про бунт поки ніхто і не думав. Веслували старанно і смиренно, як овечки. Намагаючись навіть ненароком зі мною очима не зустрічатись. А то, мало що я там вичитаю з їх минулого. І не про гріхи потаємні непокоїлися, – зрозуміло, що розбійник, то не співець церковного хору, – а про добро, заховане на чорний день. Розлучатися з яким не бажав ніхто. Може, як і Тіпун, сподівалися відкупитися? Ну, то й нехай. Відібрати у приречених останню надію, – гарантовано отримати бунт. Втрачати нічого, а нагорода очевидна – швидка смерть у бою.

Тож я сумлінно супився, морщив чоло, надимав уста, але не більше того.

Хазяйновитий Полупуд спершу наварив казан полби, а

вже потім на вугіллі запік десятків найбільших рибин. Обернувши їх лопухами і обвалявши у глині. Цікавий, до речі, спосіб. Якщо все добре зробити, то потім можна розколоти цю «запіканку» по ребру і отримати рибу в своєрідній мисці. Дуже зручно... Правда, поки я освоював цю премудрість, правильно «відкрити» блюдо зумів лише з третього разу. У двох перших випадках довелося вибирати з м'яса не тільки кістки, але і черепки. Але коли то було... Гай-гай... Наче в іншому житті. Хоча, насправді, минули не роки і навіть не місяці – всього лише декілька тижнів.

Далі просувалися без пригод і несподіванок. Тобто взагалі нічого не відбувалося. День змінився на ніч, і ми злегка перердімали, щоб зранку знову налягти на весла. І здавалося – плавням і шелюгам цим не буде ні кінця ні краю. Цікаво, хто додумався обізвати цю безкраю болотисту водойму Великим Лугом? Безмежний – ось більш точне визначення. Хоча, я теж неправий – берега якраз були, кругом і всюди. Вузькими косами та мілинами. Часом – звивистими та довгими, а часом – всього зо п'ят кроків. Тільки-тільки вийти, ноги розім'яти. А за ними відразу починалася наступна протока чи заводь, що зовсім трішки поблискувала дзеркальною гладдю і густо поросла очеретами.

І я вкотре починав думати, що ми більше ніколи не виберемося на суше і не побачимо людей, а залишимося тут назавжди, як пара робінзонів з цілою купою «п'ятниць».

Але, ближче до вечора, мої побоювання розвіялися.

– Табань! – розпорядився керманич і пояснив Полупуду:
– Все, припливли, тіпун мені на язык. Далі дороги немає...
Вода закінчилася. Тільки багно і мочарі. Засмокче байдак
так, що волами не витягнути.

– Не зрозумів?

– А що тут незрозуміло? Я привів байдак так близько до
Січі, як зміг... з цього боку. Тим паче, з таким вантажем.
Далі – мілководдя. Човником або вплав. Подобається тобі це
чи ні... тіпун мені на язык.

Василь виліз на тюки, щоб озирнутися, і саме в цю мить
хтось неподалік гукнув:

– Пугу, пугу, пугу!

– Пугу, пугу, пугу! – широко посміхаючись, Полупуд під-
ніс долоні до губ і відповів таким же знаком.

– Ким будеш? – відгукнувся все ще невидимий співроз-
мовник.

– Козак з Лугу! Сам не бачиш, чи що?

– Мало що я бачу... – резонно зауважив голос, і я тільки
тепер розгледів козака, що причаївся в кроні кремезного ду-
ба, чиє товсте гілля нависло над протокою. – Тетеря он вчора
божився, що свиняче рило у вікні корчми бачив. У смушевій
шапці та червоній свитці...

– Ти ж не в шинку, – не менше резонно відказав Полупуд.
– Тверезий. Значить, очам вірити маєш.

– Твоя правда... – погодився козак. – От я і думаю, що
ти за птиця? Звичаї начебто знаєш. Але пливеш не як усі

люди, а з півдня. А на тому боці тільки бусурманське житло. І хлопці, що сидять у тебе на веслах, до лавок мотузами прив'язані, чисто галерники... Не по-християнськи. То що тепер скажеш?

– То такі хлопці, – відмахнувся Полупуд, – що і в кайдани закувати не завадило б. Коли прийдеш на майдан почастивати їх києм, згадаєш цю розмову. А що з боку моря йдемо, то і цьому причина знайдеться.

– Заблукали ми... Що тут такого? Теж злочин... І взагалі – Земля кругла, в який бік не піди – назад вернешся.

Я начебто неголосно, сам собі сказав, але чи то слух у дозорного був навдивовижу гострий, чи то звуки над водою разносяться занадто далеко, але запорожець почув і розреготався так заливисто, що ледь з дуба не звалився.

– Це хто з тобою, такий жартівник? З якого куреня будете, панове-товариші? Не впізнаю...

Полупуд смикнув себе за вус і показав мені за спиною кулак. Мовляв, не лізь поперед батька в пекло.

– Жартівник – то Петро Ангел. В учні пристав. Хоч і монастирського виховання, але кмітливий хлопчина. Ще усіма нами покомандує. А мене не впізнаєш, значить? Зате твоє обличчя знайоме. Не Грач Іван, часом?

– Чекай, чекай... – придивився той уважніше, приклавши долоню дашком. – Побий мене вража сила! Полупуд?! Василь?

– Ну, нарешті... – прогудів запорожець. – А то я вже хви-

люватися почав, з якого дива мене давні товариші не впізнають. Начебто бороди не відпустив і спідницю не надягнув.

– Та ж загинув ти! – скрикнув дозорець. – Уже тиждень минув, як за спомин душі чашу пили!

– Оце круто кермо заклали, – пробурмотів Тіпун. – Так і байдак перекинути недовго, тіпун мені на язик.

Полупуд помовчав трохи, обдумуючи несподівану звістку.

– Гм... І хто ж напоумив товариство мене поховати?

– Так гонець із Умані до кошового прискакав. Він звістку про розорення татарами Свиридового Кута і привіз. Казав, тільки згарище від села залишилося. А ж ми знаємо, що ти там після походу рани заліковував, а потім і зимувати залишився. Курінний подейкував, що знайшов ти собі в селі молодицю і осісти збирався. Брехали, чи як?

Василь знову смикнув вус.

– І правда, і не зовсім... Довго розповідати. Колись нагадаєш мені в шинку... Якщо жбан пива поставиш.

– Домовилися, – потер долоні, наперед смакуючи цікаву історію, Іван Грач. – А що пом'янули живого, то не біда – тепер утричі довше жити будеш.

– Коли до кого стара з косою прийде, про те лише Господу відомо. Але після нападу на Свиридів Кут зі мною ще багато чого трапилося. І якби не цей хлопець, – Полупуд не полінувався, вказав на мене, – може і згодився б заупокійний молебень. Так то... Недарма я його Ангелом прозвав. Ну, та нехай, годі язиком мести... Клич хлопців, приймайте

байдак. Вантаж на ньому знатний. Товариству сподобається. А мені до кошового спішно. Справа важлива... Човен даси, чи гать потаємну проклали? Змінилося все за рік, нічого не впізнаю.

— Плавні, як діти, — погодився дозорець. — Рік-два не бачив, і не впізнати. Може, власні, а може — підмінили.

— Аби дружина признавала, решта якось буде... тіпун мені на язык, — зареготав керманич.

Дивно, але Тіпун поводився не як злочинець, доставлений на суд, ба навіть на ешафот, а немов з далекої дороги додому повернувся. Привільно та весело. Геть, як Полупуд. І оскільки пояснення цьому я не міг знайти, вирішив керманича з очей не спускати. Принаймні поки його не приймуть інші козаки, або сам не зрозумію, в чому заковика.

І ще одне... Припустімо, Тіпун, з його ж слів, усе життя на Дніпрі провів і знає річку, як власне подвір'я, але тут не головне русло і навіть не притока. Як він зумів по всіх цих таємних протоках знайти дорогу аж до самої Січі? Сумніваюся, що це відомо кожному харцизові та розбійнику. Особливо з тих, які зброю бусурманам возять! Будь щось подібне можливо, козацьку фортецю давно б уже турки чи татари знищили! Бо ж Січ їм, як кістка в горлі, поперек стоїть.

Так що і цьому теж не завадило б знайти розумне пояснення. Навіть дивно, що Полупуд не звернув уваги. Ну, та нічого, моя параноя не дрімає і її недовір'я на обох вистачить.

– Човен дамо... – відповів дозорець, після того як на-сміявся досхочу. – Підводь байдак он до тих верб і стрибай на дерево. Як злізеш на розчоху, побачиш. Потім пливи просто перед себе, куди ніс наставлено. Далі – за віхами слідкуй. На жердинах снопи прив'язано. Коло тих, що з житом – праворуч завертай. З гречкою – теж праворуч, а от біля тих, що з горохом – там ліворуч. Разів зо шість повернеш, то вже побачиш. Або тебе помітять... Повз острів не проскочиш.

Після заклав пальці до рота і двічі свиснув. Але і на тому не обмежився, а ще постукав руків'ям ножа по стовбуру дуба. І в той же час з десяток козаків з'явилося по обох бортах, немов з-під води виринули. Втім, саме так і було. Бо усі, як мундштуки, тримали в зубах довгі очеретини.

– Хлопці, з веслярами не приятелюйте, поки рада старшин не вирішить, що з ними робити! – попередив запорожців Полупуд. – Я їх як розбійників полонив. Щоб кров проливали, того не бачив, брехати не стану. Але на отамані їхньому клеймо каїнове навіки випалено. Бо то не хто інший, а Семен Крук.

– То ти і з Круком зустрівся? – знову озвався Іван Грач. – Ти ба... Виходить, ще один мрець воскрес! Василю, Христом Богом закликаю, не розповідай нікому своєї історії, доки я не змінився. Мені лише до заходу тут кувати залишилося. А за це я тобі не жбан пива, а квартиру горілки виставлю. Домовилися?

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.